

KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'NİN ORTADOĞU'YA YÖNELİK DIŞ POLİTİKASINDA AHMET
DAVUTOĞLU ETKİSİ: LİDER DÜZEYİ ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUSUF ERKUL

Mayıs, 2013

[YUSUF ERKU]

[Yüksek Lisans Tezi]

[2013]

TÜRKİYE’NİN ORTADOĞU’YA YÖNELİK DIŞ POLİTİKASINDA AHMET
DAVUTOĞLU ETKİSİ: LİDER DÜZEYİ ANALİZİ

YUSUF ERKUL

Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Programı’nda Yüksek Lisans
için gerekli kısmi şartların yerine getirilmesi amacıyla
Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne
teslim edilmiştir.

KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ

Mayıs, 2013

KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE’NİN ORTADOĞU’YA YÖNELİK DIŞ POLİTİKASINDA AHMET
DAVUTOĞLU ETKİSİ: LİDER DÜZEYİ ANALİZİ

YUSUF ERKUL

ONAYLAYANLAR:

Yard. Doç. Dr. Emre İŞERİ Kadir Has Üniversitesi _____

Yard. Doç. Dr. Çağla DİNER Kadir Has Üniversitesi _____

Yard. Doç. Dr. Selcen ÖNER Bahçeşehir Üniversitesi _____

ONAY TARİHİ: 14/05/2013

“Ben, Yusuf ERKUL, bu Yüksek Lisans Tezinde sunulan çalışmanın şahsıma ait olduğunu ve başka çalışmalardan yaptığım alıntıların kaynaklarını kurallara uygun biçimde tez içerisinde belirttiğimi onaylıyorum.”

YUSUF ERKUL

İçindekiler

Özet	i
Abstract	ii
Teşekkür Notu	iii
Giriş	1
Kuramsal/kavramsal çerçeve	3

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞ POLİTİKADA LİDERLİK DÜZEYİ ANALİZİ

1. “Dış politika” kavramı ve analizi	6
2. Dış politika analizinde düzeyler	9
2.1. Uluslararası sistem düzeyi analizi	10
2.2. Devlet düzeyi analizi	12
2.3. Lider düzeyi analizi	13
2.3.1. Lider düzeyi analizinin önemi	14
2.3.2. Karar alma birimi olarak “Baskın Lider”	15
2.3.3. “Psikolojik Faktörler”in liderin algısı üzerindeki etkisi	16
2.3.3.1. Kişisel özellikler	17
2.3.3.2. İnançlar	19

İKİNCİ BÖLÜM

AHMET DAVUTOĞLU'NUN DIŞ POLİTİKA VİZYONU

1. Akademik hayattan aktif siyasete: Ahmet Davutoğlu	20
1.1. Davutoğlu'nun hayatı	21
1.2. Dış politika yapım sürecindeki rolü	22
1.3. Davutoğlu'nun "Psikolojik faktörler" ışığında değerlendirilmesi	29
1.3.1. Kişisel özelliği	29
1.3.2. Dünya algılaması	30
2. Davutoğlu'nun Ortadoğu'ya yönelik dış politika vizyonu	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN İSRAİL-FİLİSTİN SORUNUNA YÖNELİK YAKLAŞIMI VE AHMET DAVUTOĞLU

1. Filistin Sorunu ve Türkiye	40
1.1. Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin konuya ilişkin tutumu	41
1.2. 1991-2002 arası Filistin sorunu ve Türkiye	46
1.3. Ak Parti iktidarı döneminde Türkiye'nin Filistin yaklaşımı	48
2. Türkiye'nin son dönem Filistin yaklaşımında Davutoğlu etkisi ve HAMAS.....	52
Sonuç	56
Kaynakça	59

ÖZET

TÜRKİYE’NİN ORTADOĞU’YA YÖNELİK DIŞ POLİTİKASINDA AHMET DAVUTOĞLU ETKİSİ: LİDER DÜZEYİ ANALİZİ

Yusuf ERKUL

Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme, Yüksek Lisans

Danışman: Yard. Doç. Dr. Emre İŞERİ

Mayıs, 2013

Bir devletin dış politika kararlarını etkileyen en önemli faktörlerden birinin ‘liderler’ olduğunu varsayan Dış Politika Analizi(DPA), uluslararası ilişkileri, genelde ulus-devletler arasındaki güç ve çıkar mücadelesi olarak gören ve devletlerarası mücadeleyi uluslararası sistemin anarşik yapısıyla açıklayan Realist okula tepki olarak ortaya çıkmıştır. Realizmin karar alıcıların psikolojik özelliklerine önem vermemesini eleştiren DPA, devletlerin dış politika davranışlarını liderlerin/karar vericilerin algılamalarıyla açıklamanın önemine değinmiştir. Böylece DPA, sistemi ve devleti yadsımamakla birlikte liderlerin algılamalarının da analize tabi tutulması gerektiğini belirtmektedir.

Bu çalışmayla, Ortadoğu’yu cumhuriyet tarihi boyunca genellikle bir yük ve mümkün olduğunca uzak durulması gereken bir bölge olarak gören Türkiye’nin, Ak Parti iktidarı ile birlikte ortaya çıkan yeni dış politika yaklaşımında liderin (A. Davutoğlu) etkisi/rolü analiz edilecektir. Özellikle Davutoğlu’nun Osmanlı mirasına yönelik algısının, Türkiye’nin Ortadoğu’ya yönelik yeni dış politika yaklaşımını ne yönde etkilediği sorusu üzerine odaklanılacaktır. Böylece çalışma neticesinde devletlerin dış politika kararlarında, liderlerin psikolojik özelliklerinin(algılamalar, kişisel özellikler vb.) de önemli bir faktör olduğu açıklığa kavuşturulmuş olunacaktır. Bu durumu en iyi şekilde yansıtmaları dolayısıyla Türkiye’nin Filistin Sorunu’na yaklaşımı ve HAMAS’la olan ilişkisi son bölümde değerlendirilecektir. Bu çalışmayla; Türkiye’nin Ortadoğu’ya yönelik son dönem dış politika kararlarında, sistem ve devlet gibi faktörlerin yanı sıra liderin(yani A. Davutoğlu) de önemli etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dış Politikası, Dış Politika Analizi, Lider Düzeyi, Ahmet Davutoğlu

ABSTRACT

EFFECT OF AHMET DAVUTOGLU IN ITS FOREIGN POLICY TOWARDS THE MIDDLE EAST OF TURKEY: ANALYSIS OF LEADER LEVEL

Yusuf ERKUL

Master of Science/ International Relations and Globalization

Advisor: Asst. Prof. Emre İŞERİ

May, 2013

Conversely to the realist school focusing on anarchical international system to explain endless rivalry of states for interest/power, Foreign Policy Analysis (FPA) puts that scholars should also look at the leader level to have a better understanding on foreign policy decisions. By criticizing realism's neglect of leader psychology, FPA stresses on perceptions of leaders/decision-makers. In other words, without neglecting the importance of system and state levels, FPA argues that leaders' perceptions should also be taken into account while analyzing foreign policy decisions.

In this light, this thesis aims to focus on the leader level – Ahmet Davutoğlu – to analyze Turkey's new foreign policy activism in the Middle East, which had been neglected to a great extent throughout the Republican History. The thesis will stress upon Davutoğlu's perception pertaining Modern Turkey's Ottoman heritage and assess its impact on Turkey's foreign policy in the Middle East. Therefore, it will reveal that leaders' psychological characteristics (perceptions, personal characteristics) play significant roles in foreign-policy decisions. In order to substantiate this point, the thesis will take Turkey's approach to the Palestinian question and its relations with HAMAS. As a case, the study concludes that a leader has a significant impact on Turkey's end-stage foreign policy decision towards the Middle East as well as factors such as the system and state.

Keywords: Turkish Foreign Policy, Foreign Policy Analysis, Leader Level,
Ahmet Davutoğlu

Teşekkür Notu

Yüksek Lisans eğitimim boyunca emeği geçen, engin bilgilerini benden esirgemeyen değerli hocalarım Doç. Dr. Serhat Güvenç'e, Doç. Dr. Mitat Çelikpala'ya, Doç. Dr. Lerna Yanık'a, Doç. Dr. Sinem Akgül Açıkmeşe'ye, Doç. Dr. Orçun Kepez'e, Yard. Doç. Dr. Çağla Diner'e, Yard. Doç. Dr. Pelin Tan'a, Dr. Ahmet Kasım Han'a teşekkürlerimi borç bilirim. Ancak teşekkürün daha fazlası, yüksek lisans eğitimim boyunca ve özellikle tez aşamasında öneri ve eleştirileriyle katkısı tartışmasız olan ve bana rehberlik eden çok değerli hocam Yard. Doç. Dr. Emre İşeri'ye aittir.

Tez sürecinde sabahlara kadar ders çalıştığım anlar olduğu gibi umutsuzluğa kapıldığım anlar da oldu. Ancak bu süre zarfında beni motive eden ve maddi-manevi desteklerini benden esirgemeyen çok kıymetli annem Zübeyde Erkul ve babam Alim Erkul'a sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Kendilerine minnettarım... Ayrıca süreç boyunca desteklerini fazlasıyla gördüğüm amcalarım Ali, Musa, Ali Osman ve Mücahit Erkul başta olmak üzere tüm aile efradıma ve sevenlerime de teşekkürü bir borç bilirim.

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan beri gerek jeopolitik konumu, gerekse Cumhuriyet'in ideolojik yapısı gereği hep Batı'ya ve özellikle de Batı Avrupa'ya yakın politika izleyegelmiş bir ülkedir. Böylece Atatürk döneminde Türk devletinin kimliği belirlenmiş ve bu kimlik temeli üzerinde bundan sonra Türk dış politikasına şekil verecek Batıcılık gibi davranışsal faktörler gelişmiştir(Bal 2010).

1923 yılından itibaren Kemalist elitler, Batı kültürünü benimseyen böylece Osmanlı kültüründen oldukça soyutlanan yeni bir ulus devlet inşa etmeyi büyük bir hedef olarak belirlemişlerdir. Bu anlayış neticesinde Kemalist elitler Ortadoğu'nun dış politikada yok sayılmasına ve salt Batı yanlısı politikalar belirlenmesine neden olmuşlardır(Tercan 2012:170).

“Batılılaşma” ve “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” anlayışı üzerine oturtulan dış politika ilkeleri temelinde hareket eden ve uzun süre Ortadoğu ve İslam ülkeleriyle ilişki kurmaktan sakınan Türkiye, Soğuk Savaşın bitmesinin ardından dış politikaya dair yeni bir yön arayışına girdi. İki kutuplu dünyada Türkiye bir köprü veya Sovyet tehdidine karşı Batı çıkarlarını koruyan en uçtaki ülke olarak tanımlanırken, 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin jeopolitik önemi yeni paradigmalara açıklanmaya başlandı. 2002 tarihinde AK Parti'nin iktidara gelmesi ve Ahmet Davutoğlu'nun önce danışmanlık ardından bakanlık kanalıyla dış politikaya yön vermesi Türk dış politikasında yeni bir hareketlilik başlattı.

Dış politikaya dair bu yeni hareketlilik Cumhuriyet Türkiye'sinin genel dış politika anlayışından farklılık arz etmektedir. Böylece Batı yanında diğer bölgelerle de ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Buna göre; demokratikleşmeye ve AB'ye

karşı çıkmayan fakat Batı'ya mahkûm olmayan, dünyayı Batı'dan ibaret görmeyen bir anlayış hâkim olmaya başlamıştır(Tercan 2012:171).

Dış politikada yaşanan bu değişiklik Davutoğlu'nun “stratejik derinlik” yaklaşımında teorik bir temel bulurken Türkiye'yi bir köprü olmanın ötesinde bir merkez ülke olarak tanımladı. Söz konusu yeni hareketlilik “çok yönlü dış politika” ve “komşularla sıfır sorun” stratejilerini esas aldığından Türkiye Batı'ya endeksli politikalar yerine Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya gibi bölgelerde ekonomik ve siyasal girişimlerini hızlandırdı. Özellikle Ortadoğu'ya yönelik politikalar bir yandan Türkiye'nin dış politikasının (TDP) temelini oluştururken, bir yandan da eksen kayma tartışmaları Ortadoğululaşma temayülüne girildiği yönünde eleştiriler doğurdu.

TDP' deki bu değişim ve dönüşümü Ortadoğu'nun jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik fırsatlarına bağlı olarak okumak mümkün olsa da Davutoğlu'nun bu bölgeye yönelmesinin ana sebebini, onun, bölgeye yönelik tarihi, kültürel ve dini yakınlık algılamasında aramak daha isabetli görülmektedir. Yani Osmanlı geçmişi, İslami kültür ve ortak dini değerler dolayısıyla oluşturulacak medeniyet bilinci Türkiye'nin Batı yanında bu coğrafyaya da yönünü dönmesinde etkili olmuştur. Öyle ki Davutoğlu, Türkiye'nin kendi medeniyet tecrübesinden hareketle evrensel kültüre yapabileceği en önemli katkılardan birisini, Huntington'ın “Medeniyetler Çatışması” tezindeki Türkiye'yi ait olduğu medeniyet çevresinden çıkmak isteyen ancak girmek istediği medeniyet çevresince de reddedilen bir parçalanmış ülke(Huntington 2002:97-99) algılamasının aksine bu jeokültürel dışlanma tuzağını bozarak yeni bir medeniyet açılımına girilmesi olarak görmektedir(Davutoğlu 2011:137).

Tüm bu bilgiler ışığında çalışmamızın temel argümanı, liderlerin, bir devletin dış politika karar alma sürecinin önemli bir bileşeni olduğudur. Bu sebeple çalışmamızda Türkiye'nin Ortadoğu temelli yeni dış politika etkinliğinde, bireyin/liderin (A. Davutoğlu) önemli bir faktör olduğunu ortaya koyacağız. Davutoğlu'nun dış dünya algılamasının ve onun “çok boyutlu” vizyonunun ve Osmanlı mirasına yönelik algılamasının Türk dış politikasını nasıl şekillendirdiği sorusuna cevap aranacak ve “analiz birimi”¹ olarak da “birey/lider” baz alınacaktır. Günümüzde yapılan analizlerin hemen hepsi sistem ya da devlet düzeyine odaklanırken; bu çalışma lider düzeyini ele alarak diğerlerinden ayrılmaktadır. Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta, bu çalışmada dış politika karar alma mekanizmasındaki tek veya en önemli aktörün lider olduğu iddiasının savunulmadığıdır. Aksine liderlerin de diğer birimler(sistem, devlet...vs...) gibi incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktır.

Kuramsal/ kavramsal çerçeve

Türk dış politikasında yaşanan bu yeni hareketlilik, uluslararası sistem düzeyinde yaşanan dönüşümün bir sonucu şeklinde görülebileceği gibi, lider düzeyinde karar alıcının değerlerinin bir yansıması olarak da değerlendirilebilir.

Bu çalışmada Türk Dış Politikası'nın analizi yapılırken lider düzeyi baz alınacaktır. Çünkü dışa yönelik politik bir kararın alınması ve bunun uygulanması aşamalarında karar alıcı düzeyindeki bireyin bireysel özellikleri, geçmişi, deneyimi, liderlik özellikleri, dünya görüşü, psikolojik ruh hali, bilgi düzeyi veya inancı oldukça önem taşımaktadır.

---

¹ Analiz birimi ve Analiz seviyesi ayrımı için bkz. Yurdusev, N., 2007. ‘Analiz Seviyesi’ ve ‘Analiz Birimi’: Bir Ayrım Argümanı. Uluslararası İlişkiler. 4(16):3-19

Birçok Dış Politika Analizi(DPA) yazarları tarafından karar alıcının zihninin, *tabula rasa* (boş/yazısız levha) olmadığı; aksine kültür, tarih, coğrafya, ekonomi, ideoloji ve demografi gibi faktörler doğrultusunda kendisine has inanç, tutum, değer, deneyim ve duygularla şekillendiği vurgulanmıştır(Ak, 2012:503). Bu özellikler, bireyin dış politikaya dair doğru kararlar almasına sebebiyet verebileceği gibi yanlış kararlar almasına da yol açabilmektedir. Mesela kişinin olaylara dar çerçeveden bakması, herhangi bir aktör veya devlete yönelik önyargıları, yanlış algılamaya sebebiyet verebilecek nedenler olarak görülebilir.

Ömer Ak'ın tezinden alıntı yaptığım Louis Halle'nin şu sözleri de aynı şekilde karar alma sürecinde karar alıcının önemini ortaya koymaktadır. Buna göre;

“Bir ulusun dış politikası, dış dünyaya yönelik olarak değil, dış politikayı hazırlayan insanların zihinlerindeki dış dünya algılamasına yönelik olarak belirlenmektedir” (Ak, 2009:26)

Yukarıdaki ifadeyi incelediğimizde; bireyin karar alma sürecindeki rolüne vurgu yapıldığını ve dış politika karar alıcıların zihin dünyalarının/algılamalarının karar alma süreçlerinde önemli bir etken olduğunu görmekteyiz.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Dış Politika Analizi(DPA)'nde “Liderlik düzeyi” ele alınacaktır. “Dış Politikada Liderlik Düzeyi Analizi” başlığı adı altında ele alınacak olan bu bölümde öncelikli olarak “dış politika” kavramı ve analizinin önemi açıklanacak, sonrasında çeşitli analiz düzeyleri ele alınacak ve ardından lider düzeyi analizi değerlendirilecektir. İkinci bölümde; Türkiye'nin yeni dış politika yaklaşımında baskın lider olarak Davutoğlu'nun etkisi üzerinde durulacaktır. Davutoğlu'nun dış politika yapım

sürecindeki rolüne, psikolojik özelliklerine yer verildikten sonra, onun Ortadoğu'ya yönelik dış politika vizyonu "Osmanlı" algısı üzerinden ele alınacaktır. Çalışmamızın son bölümünde ise, Davutoğlu'nun "Osmanlı" algısının, Türkiye'nin Filistin Sorunu'na yönelik dış politika kararlarını ne şekilde etkilediği incelenecek ve devamında İsrail'le olan ilişkiler, HAMAS'a yönelik karar alıcıların farklı algıları çerçevesinde değerlendirilecektir. Böylece İsrail tarafından terör örgütü olarak değerlendirilen HAMAS'ın, Türkiye tarafından seçimle iktidara gelmiş meşru bir siyasi parti olarak görülmesi, liderlerin algılamalarının önemini daha net bir biçimde gözler önüne sermiş olacaktır. Bu bölümün birinci alt başlığında Soğuk Savaş'tan başlayıp İsrail-Filistin krizi sürecinde Türkiye'nin tavrı ele alınacak, ikinci alt başlıkta ise Davutoğlu'nun Osmanlı mirasına yönelik algısının Türkiye'nin son dönem Filistin yaklaşımını nasıl etkilediği üzerinde durulacak ve devamında İsrail'le bozulan ilişkilerde HAMAS'a yönelik aktörlerin farklı algılamalarının etkisi vurgulanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞ POLİTİKADA LİDERLİK DÜZEYİ ANALİZİ

1. “Dış politika” kavramı ve analizi

Bazılarına göre bir savaş, bir çatışma, bazılarına göre ise toplumsal ahengi sağlayan bir mekanizma olarak farklı şekillerde tanımlanan ‘Politika’ kavramı(Çam, 1975:9) gibi “Dış Politika” kavramının da tek bir tanımı olmayıp, birçok bilim adamı tarafından bu kavram farklı şekillerde tanımlanmıştır.

Tayyar Arı’ya göre dış politika, uluslararası siyasal sorunlara bir devletin amaçları, hedefleri ve davranışları açısından bakar, bir devletin uluslararası sisteme veya diğer devletlere karşı tutumunu inceler(Arı, 2009:63). Faruk Sönmezoğlu’na göre ise “Dış politikayı ister bir yönelimler kümesi, ister bir yükümlülükler seti ve eylem planları, isterse de bir davranış biçimi olarak anlayalım, sonuçta devletlerin dış politika çıktılarında, bir başka deyişle uygulamalarından söz etmek gerekecektir” (Sönmezoğlu, Baklacioğlu ve Terzi, 2012:1)

Kürkçüoğlu’na göre dış politika, bir devletin başka bir devlete veya devletler ya da daha geniş anlamıyla uluslararası alana karşı izlediği politikadır(Kürkçüoğlu, 1980:311). Tayfur’a göre ise; “...devletlerin uluslararası sistem içinde yetkili organ ve temsilcileri aracılığıyla, esas itibariyle diğer devletlere yönelik olarak izledikleri siyaset ve davranışların tümü” dış politikanın tanımını oluşturmaktadır(Tayfur, 2010:73).

Görüldüğü üzere ‘dış politika’ kavramının tek bir tanımı olmayıp birden çok tanımı bulunmaktadır. Öyle ki yapılan her bir tanım da birbirinden belli oranlarda farklılık göstermektedir. Örneğin; yapılan tüm tanımlarda öne çıkan temel unsurun devlet olduğunu görmekteyiz. Fakat Kürkçüoğlu’nun yapmış olduğu tanımda devletlerin, daha geniş ifadeyle ‘uluslararası alan’a yönelik davranışları şeklinde çerçeve geniş tutulurken, Tayfur’un tanımında ise devletlerin ‘bir başka devletlere’ yönelik davranışları şeklinde ele alınarak kapsam daraltılmıştır.

Daha kapsayıcı tanım için Plano ve Olton’ın hazırlamış oldukları eserde dile getirilen dış politika tanımını ele almak yararlı olacaktır. Buna göre dış politika, “devletlerin *dış ortama ilişkin* olarak ürettikleri karar, davranış ve hedeflerin tamamı ve ‘bir devletin *karar alıcılarının*, diğer devletler veya diğer uluslararası birimlere doğru geliştirdiği bir strateji veya planlı hareketler yöntemi” dir(Ak, 2012:9).

[vurgular bana aittir Y.E.]

Bu tanımlamada “devletlerin ‘dış ortama’ ilişkin davranışları” şeklindeki ifadesi çerçevenin geniş tutulduğunu göstermektedir. Yani bir devletin yalnızca bir başka devlete yönelik değil, aynı zamanda devlet dışı aktörlere yönelik de karar, davranış ve uygulamalarını içermesi anlamına gelmektedir. Örneğin; uluslararası özel şirketler, terörist gruplarla olan ilişkiler, gayri resmi kurum ve kuruluşlar....vs... Aynı zamanda bu tanımlamada çalışmamız açısından önem arz eden “karar alıcının/liderin” de dış politikanın temel bileşeni olduğu çok açık bir şekilde göze çarpmaktadır.

Tabi burada üzerinde durulması gereken bir başka önemli konu ise; şayet dış politika, devletin/hükümetin yapmış olduğu bir etkinlik ise, onu devletin/hükümetin yapmış olduğu diğer etkinliklerden ayıran özelliği nedir? Bir başka deyişle dış politikayı iç politikadan ayıran özellik nedir? Bu soruya cevap olarak Tayfur, dış politikanın, devlet dışındaki ortama yönelik olduğunu ve iç politika gibi devletin hâkim sınırları içerisinde oluşturulduğunu fakat iç politikadan farklı olarak devletin egemen sınırları dışındaki ortama yönelik uygulandığını dile getirmektedir(Tayfur, 2010:74).

Dış Politika Analizi'nin(DPA) gelişim sürecine bakıldığında başlangıçta Realizm'in etkisi görülmektedir. Çünkü DPA, Realizm'in varsayımlarına ve dış politika analiz yöntemine karşı önemli bir eleştiri getirmiştir. Öyle ki Aydın, DPA'yı, Realizm'in temel prensiplerine karşı başarılı bir meydan okuma çabası olarak değerlendirmiştir(Aydın, 1996:96). Yani DPA, dış politika yapımı sürecinde devletlerin, kendi iç dinamiklerine ve karar alıcıların kişisel özelliklerine/algılamalarına atıf yapılmadan salt birimler olarak ele alınmasından ötürü realist dış politika çalışmalarına bir eleştiri olarak ortaya çıkmıştır.

Bu yaklaşımın (DPA) başlıca iki özelliği bulunmaktadır. Birincisi; karar alıcıları dış politika oluşumunda etkin olarak değerlendirmektedir. Buna göre kararlar yalnızca dış etkenler tarafından değil aynı zamanda karar alma mekanizması tarafından oluşturulmaktadır. Böylece kendisine insani özellikler atfedilen devlet, ana hedef olmaktan çıkar ve yerini devleti oluşturan ve devlet adına karar veren bireylere bırakır(Aydın, 1996:96). İkincisi; insanın rasyonelliğinin kısıtlı olduğunu kabul ederek, insanı psikolojik ve sosyolojik yönleri ağır basan bir organizma

şeklinde ele almaktadır(Ak, 2012:15). Buna göre, devletlerin dış politika davranışlarını en iyi şekilde karar alıcıların algılamalarıyla açıklamak mümkündür(Aydın, 1996:97).

2. Dış politika analizinde düzeyler

Dış politika analizinde düzey meselesi, temel olarak neyin çalışılmakta olduğu veya çalışmanın aktörünün/aktörlerinin kimler olduğu meselesiyle ilgilidir. Aydın, dış politika analizi yapmak isteyen bir kimse için düzey meselesinin bir zorunluluk olduğunu ifade etmekte ve önemini ise şu sözlerle dile getirmektedir:

“Analiz düzeyi konusu önemlidir. Çünkü, belirli bir analiz düzeyinin seçimi, değişik düzeylerin değişik aktörleri ve süreçleri vurgulamak eğiliminde olmaları nedeniyle, sonuçta araştırmacının neyi görüp neyi göremeyeceğini de, yani yapılan analizin karakterini ve sonuçlarını da belirler.” (Aydın, 1996:74)

Uluslararası ilişkilerde J. David Singer’ın formüle ettiği analiz düzeyi iki kategoriye ayrılmıştır: Uluslararası sistem ve ulusal alt sistemler...(Singer, 2006:3) Kenneth Waltz ise, savaşın nedenleri üzerine yaptığı çalışmasında, üç analiz düzeyinden bahsetmektedir. Buna göre analiz düzeyleri mikro düzeyden makroya doğru: birey/karar alıcı/lider, devlet-toplum ve uluslararası sistem(Aydın, 1996:74)... Çalışmamızın bu bölümünde üç analiz düzeyini ele alacak ve uluslararası sistem ve devlet düzeyine kısaca değindikten sonra çalışmamız için temel oluşturacak olan lider düzeyi analizi detaylandıracağız.

2.1. Uluslararası sistem düzeyi analizi

Dış Politika Analizi çalışmalarında, ülkelerin dış politika davranışlarının açıklanması için başvurulmuş temel faktörlerden biri uluslararası sistemin yapısıdır. Burada üzerinde durulması gereken temel konu “sistem” kavramının neyi ifade ettiğidir. Sistem kavramı günümüze kadar değişik yazarlar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır.

Arı'ya göre sistem; “aralarında düzenli ilişkiler bulunan, ortak özelliklere sahip ve birinde meydana gelen bir değişikliğin diğerlerini de etkilediği bağımlı değişkenler dizisi” dir(Arı, 2009:154). Charles McClelland'a göre sistem, kendilerini dış çevreden ayıran ve belirlenebilen sınırlar içinde etkileşmekte olan bir bütündür. Holsti ise uluslararası sistemi, ‘kabileler, şehir devletleri, imparatorluklar veya ulusal devletler gibi bağımsız siyasal varlıkların herhangi bir şekilde toplamı’ şeklinde tanımlamaktadır(Arı, 2009:154).

Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde sistem, iç içe geçmiş dairelerin en geniş kısmına denk gelmektedir. Başka bir deyişle parçalardan(bireyler, devletler, şirketler vs...) meydana gelmiş bir bütünü oluşturmaktadır. Bu düzeyde yapılan analizlerde, devletlerin dış politikalarının belirlenmesinde uluslararası sistemin etkisinin olduğu vurgulanmaktadır. Böylece devletlerin farklı toplumsal ve siyasal yapılara veya farklı lider kadrolarına sahip olmalarının pek anlamı yoktur. Buna bağlı olarak; bu düzeyde yapılan bir analizde, sistemde yer alan bütün devletlerin, aynı özelliklere sahip olmaları da benzer amaçlar güttükleri ve sabit stratejiler izledikleri varsayımı hâkimdir(Sönmezoğlu, 2000:80).

Realizm'in önde gelen savunucularından olan Kenneth Waltz, sistemin önemine vurgu yapmış ve devletlerin benzer aktör olduklarını, işbölümüne gitmeden hepsinin aynı fonksiyonları yürüttüklerini dile getirmiştir. Aynı zamanda sistemi, ulusal ve uluslararası olmak üzere iki farklı kategoride değerlendiren Waltz'a göre; ulusal sistem hiyerarşik yapıya sahip iken uluslararası sistem ise anarşik bir yapıya sahiptir(Eralp, 2010:140). Buna göre; uluslararası ilişkilerin belirleyici unsuru sistemdir ve bir dış politika yapım sürecinde bu sistemin etkisi görülmektedir. Aynı şekilde Waltz sistemi, parçalar(aktörler) ve bütün(sistem) şeklinde ele alarak değerlendirmektedir. Ona göre uluslararası sistemde parçalar yani aktörler sürekli değişse de bu aktörler arasında davranış bakımından bir fark bulunmamaktadır. Buna sebep olan etken ise uluslararası sistemin yapısıdır. Yani sistem aktörlerin davranışlarını sınırlamakta ve benzer kararlar almaya itmektedir(Eralp, 2010:139).

Burada üzerinde itinayla durulması gereken nokta; dış politikada belirleyici bir etkiye sahip olan uluslararası sistemin salt unsur olarak değerlendirilmesi, karar alma sürecinde devletlerin iç dinamiklerinin ve karar alıcı aktörlerin etkisini gözden kaçırmaya sebebiyet vermektedir. Yani bir yandan uluslararası ilişkilerin bir bütün olarak incelenmesine olanak tanırken diğer yandan da çalışma için gerekli olan ayrıntıların gözden kaçırılmasına neden olmaktadır.

Sistem denildiği zaman akla gelen temel sistem tipolojileri şunlardır: Tek kutuplu sistem, iki kutuplu sistem ve çok kutuplu sistem vs... Bu kavramları kısa bir şekilde ele almak bu düzeyin daha iyi anlaşılması açısından büyük önem teşkil etmektedir.

Tek kutuplu sistem; uluslararası sistemde tek bir egemen gücün varlığını ifade etmektedir. Arı, bu sistemi hiyerarşik sistem olarak da değerlendirmektedir(Arı, 2009:157).

İki kutuplu sistem; uluslararası sistemde iki büyük aktörün varlığını ifade etmektedir. Bu kavram İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan ve Soğuk Savaş diye tabir edilen dönemin temel özelliğini yansıtmaktadır. Bu sistemde devletler iki blok etrafında yoğunlaşmışlardır(Arı, 2009:165). Örneğin ABD önderliğinde Batı bloğu, SSCB önderliğinde Doğu bloğu... Bu nedenle Soğuk Savaş döneminde devletlerin dış politika davranışları daha çok sistemsel düzeyde ele alınmıştır.

Çok kutuplu sistem; uluslararası sistemde ikiden fazla aktörün egemen olduğunu ifade eden bir sistemdir. Bu sistemde bloklaşma ikiden fazla aktöre dağılmaktadır.

2.2. Devlet düzeyi analizi

Uluslararası ilişkilerin en temel aktörü olarak göze çarpan devletin analiz düzeyi olarak seçilmesi geleneksel ve realist dış politika yaklaşımlarının etkisi altında belirmiştir. Devleti 'yekpare' birimler olarak değerlendiren realist varsayıma göre devletler güç maksimizasyonu gerçekleştirmeye ve ulusal çıkarlarını korumaya çalışmaktadırlar. Buna göre devletlerin ulusal çıkarları, karar alıcıların değişmesi durumunda dahi aynen uygulanmaktadır. Çünkü karar alıcıların kişilik özelliklerinin veya algılamalarının bu süreçte bir etkisinin bulunmadığı düşünülür(Çuhadar, 2012:289). Örneğin, Morgenthau'nun fikir dünyasında devletlerin tümünün güçlerini maksimize etmeye çalıştıkları şeklinde genel bir yargı hâkimdir(Sönmezoğlu, 2000:80). Fakat bu tür bir genelleme devletlerin karar alma süreçlerinde belirleyici olan kişi veya grupların etkisini göz ardı etmektedir. Böylece liderlerin almış

oldukları kararların standart bir çerçevede aldıklarını söylemek gerekecektir. Bu durum ise oldukça tartışmalı olduğundan aşağıda detaylı bir şekilde ele alacağımız “lider düzeyi analiz”in gelişmesine sebep olmuştur.

Bu düzeyde yapılan analizlerde, devletin güç unsurları(nüfus, askeri güç, doğal kaynaklar vs.), ekonomik yapısı, sosyolojik yapısı(Kemalist ideoloji, imparatorluk mirası, kimlik, siyasal kültür, kimlik vs.), kamuoyu kitlesi, çıkar grupları gibi iç dinamikleri büyük önem arz etmektedir(Efegil, 2012:91). Örneğin; devletin kendisini Batılı olarak nitelendirmesi, onu Batı ile yakın ilişkiler kurmaya zorlarken Batı-dışı toplumlardan da uzaklaşmasına sebebiyet vermektedir. Ya da bir devletin dini kimlik etrafında şekillenmesi o devletin, aynı dine mensup kimselerin yoğun olarak bulunduğu başka ülkelerle olan ilişkilerine de büyük oranda işbirliği şeklinde yansımaktadır.

2.3. Lider düzeyi analizi

Lider düzeyi analizi, dış politika yapım sürecinde liderin de sistem ve devlet gibi önemli faktör olduğunu ve incelemeye tabi tutulması gerektiğini belirten bir analiz türüdür. Arı, birçok bilim adamının, bireyin bir uluslararası ilişkiler aktörü olarak görülmesine çekinceyle yaklaştıklarını ve uluslararası ilişkiler yaklaşımını benimseyenlerin veya uluslararası hukukçuların sadece devleti egemen aktör olarak gördüklerinden, bireyin bir aktör olarak dikkate alınmasına itiraz ettiklerini dile getirmektedir(Arı,2009:73). Örneğin; Hans J. Morgenthau, bütün karar alıcıların birbirine benzediğini dile getirmiş ve dış politikada kararların nasıl alındığını anlamak için karar alma sürecini yakından incelemeye gerek olmadığını; bireylerin rollerinin ihmal edilmesinin sakıncası olmadığını ve dış politika ile ilgili ipuçlarını

devlet adamlarının güdülerinde aramanın boş bir çaba olduğunu ileri sürmektedir(Ak, 2012:13).

2.3.1. Lider düzeyi analizinin önemi

Her ne kadar Morgenthau ve onun gibi düşünen kimseler, dış politika kararlarının algılanmasına yönelik olarak liderin analiz edilmesinin önemsiz olduğunu dile getirirler de, bir dış politika analizinde devletlerin dış politika davranışlarını uluslararası ortam ya da devlet açısından açıklamanın dışında, bunları karar-vericilerin algılamalarıyla açıklamak da büyük önem taşımaktadır. Arı'ya göre Devlet; karar vericiler/ liderler olmadan politika yapamaz, karar alamaz ve uygulayamaz (Arı, 2009:133). Buna göre devletin yapısı, iç dinamikleri ne olursa olsun liderler bir kararın alınmasında büyük öneme sahip olmaktadır.

Louis Halle'nin şu sözleri de aynı şekilde karar alma sürecinde karar alıcının önemini ortaya koymaktadır. Buna göre;

“Bir ulusun dış politikası, dış dünyaya yönelik olarak değil, dış politikayı hazırlayan insanların zihinlerindeki dış dünya algılamasına yönelik olarak belirlenmektedir” (Ak, 2009:26)

Yukarıdaki tanım neticesinde denilebilir ki; ulusal ve uluslararası faktörlerin yanında, devlet adına hareket etmekte olan karar vericilerin/liderlerin, ideolojik, psikolojik, bilişsel vs. özellikleri, dış politika yapım sürecinde büyük önem arz etmektedir. DPA açısından büyük önem taşıdığı söylenen Sprout'lara göre; dış politikanın açıklanabilmesi için dış politika kararlarını veren birey ve grupların “psikolojik ortamlarının” incelenmesi gerekmektedir. Psikolojik ortam bu bağlamda,

uluslararası ortamın söz konusu karar vericilerce nasıl algılandığı ve yorumlandığıdır(Ak 2009:17).

Tüm bu bilgiler ışığında çıkarılabilecek en önemli mesaj, karar alma sürecinin ve bu süreçte rol alan insanların özelliklerinin, algılamalarının dış politika kararlarının anlaşılabilmesi açısından hayati öneme sahip olduğudur. Örneğin; Cemal Abdül Nasır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesinde, sistemin etkisi olduğu kadar onun Arap algısının ve milliyetçiliğinin de büyük etkisi olmuştur. Çünkü siyasi hayatının büyük bir kısmı Pan-Arabizm'i uygulama çabalarıyla geçmiştir.² Aynı şekilde Hitler, Mussolini ve daha yakın geçmişte Saddam'ın dünya politikasını belirleyen ve ülkelerini felakete sürükleyen tutumları, bireyin dış politika yapımında ne kadar etkili olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.³ Ya da liderin Türkiye'yi Osmanlı'nın mirasçısı olarak görmesi ister istemez onun, Osmanlı'nın hâkim olduğu eski topraklarda hayat bulan yeni devletlerle olan ilişkilerine de yansımaktadır. Bu meseleyi ikinci bölümde detaylı bir şekilde ele alacağımız için burada örnek olarak vermekle yetineceğiz.

2.3.2. Karar alma birimi olarak “Baskın Lider”

Ak, Hermann'a dayanarak, hükümetler tarafından dış politika olayları karşısında kararların verilmesi sürecinde yetkinin; liderler, gruplar ve koalisyonlar olmak üzere 3 farklı otorite tarafından paylaşıldığını ve yetkili karar biriminin zamana ve konuya bağlı olarak değişim gösterdiğini belirtmektedir(Ak, 2012:38). Karar alma sürecinde grup ya da koalisyonların etkin olması durumunda alınacak karar, grup dinamikleri

---

² Nasır'ın Pan-Arabizm politikası için bkz: Özkan, M., 2009. *Mısır Dış Politikasında Filistin ve Bölgesel Yansımaları*. Akademik Ortadoğu. 4(1):89

³ **Detaylı örnekler için bkz:** Arı, T., 2009. *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. Bursa: Mkm Yayıncılık. s. 74-75

tarafından şekillendirilirken; liderin etkin olması durumunda ise alınacak kararda liderin kişisel özellikleri önemli etkiye sahip olmaktadır. Tabi burada önemli olan husus, her iki durumda da ulusal ve uluslararası faktörlerin etkisinin yadsınmamasıdır.

Hermann'a göre dış politikada alınacak kararların şekillenmesinde, liderlerin karar alıcı pozisyonuna gelebilmeleri için önkoşul olarak; liderin, toplumun sahip olduğu kaynakları istediği amaçlar doğrultusunda seferber edebilme yeteneğine sahip olması ve dış politika alanında önemli bir sorunla karşılaşıldığında hayati kararlar alabilecek siyasi gücü elinde bulundurması gerekir(Ak, 2012:40). Bunun dışında liderlerin, baskın lider olarak görülebilmesi için liderin dış politika ve savunma gibi konulara aktif bir şekilde ilgi duyması ve katılım ortaya koyması gerekmektedir(Ak, 2012:41). Hermann, bu önkoşulları gerçekleştiren lideri "Baskın Lider" olarak görmektedir. Aynı zamanda liderin dış politika deneyimi de onun yüksek düzeyde siyasal karar alıcı olduğunu göstermektedir(Sarıbay, 1998:387).

2.3.3. "Psikolojik Faktörler" in liderin algısı üzerindeki etkisi

Dış politika analizi yapılırken birden fazla farklı düzey kullanılabilir. Özellikle sistem ve devlet düzeyi analizler ön planda görülmektedir. Fakat bu yaklaşım yukarıda ilgili bölümde de ele alındığı gibi bireysel unsurların önemini göz ardı etmektedir. Bu sebeple psikolojik unsurların(inançları, kişilikleri, öncelikleri vs...) karar alma sürecinde nasıl bir rol oynadığı yeterince incelenmemiştir. Bir liderin dünya algılaması hem çevresel koşullardan etkilenmekte, hem de değişime karşı büyük direnç göstermektedir. Şartlar değişse bile algılar, kişinin dünyaya bakış açısını gösterir ve değerlendirmelerine yön verir. Liderlerin oluşturdukları dünya

algulamaları, kişilikleri, tecrübeleri, bilgi birikimleri ve inançları karar alma sürecinde büyük önem taşımaktadır.

Çalışmamızın bu bölümünde psikolojik unsurların dış politika uygulamalarında ne derece etkili olduklarını inceleyeceğiz. Büyük ölçüde bireyin kişisel özellikleri ve inançları üzerinde durulacaktır.

2.3.3.1. Kişisel özellikler

Psikoloji anlayışının uluslararası ilişkilere girişinin, Snyder, Bruck ve Spain tarafından gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Onların hazırlamış oldukları “Foreign Policy Decision Making” adlı eser bu düşüncenin temelini oluşturmaktadır. Bu esere göre bireyler, dış politika kararlarının alınmasında önemli bir bileşendir. Öyle ki Snyder’a göre liderler, dış politika kararlarını temsil ettikleri devlet/hükümet adına alırlar(Erişen ve Kesgin, 2012:556). Liderlerin devlet adına karar alması, bireyin dış politika oluşum sürecinde temel aktör olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Liderlerin birey olarak incelenmesinde ve kişilik analizlerinin gerçekleştirilmesinde Hermann’ın eserleri büyük önem arz etmektedir. Erişen ve Kesgin; Hermann’ın, 45 devlet başkanının, dış politika kararlarını incelediği çalışmasında, uzlaştırıcı ve saldırgan (agresif) tavır sergileyen liderler arasındaki bazı temel farklılıklara dikkat çektiğini dile getirmektedir. Buna göre saldırgan liderlerin daha fazla güç elde etmek istedikleri, kavramsal derinliklerinin düşük olduğu, yanındakilere pek güvenmedikleri ve devleti merkez aldıkları dile getirilmiştir. Öte yandan, uzlaştırıcı liderlerin ise, kavramsal derinliklerinin yüksek olduğu, yanındakilere güvendikleri, kendilerinin içinde buldukları durumlarda uyuma özen

gösterdikleri ve ulusalcılıklarının düşük olduğu belirtilmiştir(Erişen ve Kesgin, 2012:558).

Son olarak üzerinde durulması gereken konu; bireylerin kişisel/karakter özelliklerinin ya da dünya algılamalarının tespit edilmesi için çeşitli yöntemler denenmiştir. Bunlardan birisi; liderlerin geçmişi hakkında bilgi sahibi olmak ve spontane gelişmiş konuşmalarını dikkatle incelemektir. Liderler ya danışmanları tarafından hazırlanmış metinlere bağlı kalarak konuşurlar ya da konuşmaları doğaçlama bir şekilde gelişir. Özellikle ikinci tür konuşmalar, liderin karakter özelliklerini, birikimlerini ve dünya algısını sansürsüz bir şekilde ortaya çıkarmaktadır. Kendisiyle yapılan konuşmaların kitap haline getirildiği eserde doğaçlama gelişmiş konuşmaların önemine yönelik Davutoğlu'nun verdiği cevap şöyle olmuştur:

“Bir soru karşısında verilen psikolojik bir tepki, karakter özelliklerini; kullanılan dil araçları, üslubu; yöneltilen sorulara verilen cevapların muhtevası, birikimi ve bu birikimin kullanıldığı zihniyet unsurlarını ortaya çıkarır.”(Davutoğlu, 2013a:11)

Bu sebeple çalışmamızın ikinci bölümünde Davutoğlu'nun dış politika algısının psikolojik değerlendirmesini yaparken onun eserlerinden ve konuşmalarından örnekler vermeye çalışacağız.

2.3.3.2. İnançlar

İnançlar, liderin dünya hakkında sahip olduğu algılamalarından ibarettir. Erişen ve Kesgin'e göre bireyin inanç sistemi, kendisi ve dünya hakkında sahip olduğu, birikmiş ve organize olmuş bilginin toplamından ibarettir(Erişen ve Kesgin, 2012:559). Kişinin inanç sisteminin, dış politika davranışlarının belirlenmesinde temel referans görevi üstlenmesi, inancın karar alma sürecindeki rolünü, bağlantısını ortaya koyması bakımından önemlidir. Yani liderin inançlarını her durumda ön planda tutması, alınacak kararın şekillenmesinde etkili olmaktadır. Bu sebeple Dış Politika Analizi karar alma yaklaşımında, karar alıcının inançları doğrultusundaki dünya algılaması önemli bir parametre olarak görülmelidir. Çünkü karar alıcının karşılaştığı problemin çözümü için belirlediği yöntem, onun, problemi nasıl algıladığıyla yakından ilgilidir. Bu algının oluşumunda da kişinin inançları önemli bir yer tutmaktadır(Erişen ve Kesgin, 2012:559). Örnek olarak; dini hassasiyetleri yüksek olan bir kimsenin olaylara din perspektifinden yaklaşması ve o doğrultuda kararlar alması muhtemeldir. Ya da silahlı mücadele içerisinde bulunan bir örgüt, bazıları tarafından "terör örgütü" olarak görülürken bazıları tarafından ise "özgürlük savaşçısı", "direniş hareketi" gibi kavramlar ışığında değerlendirilmektedir. İki farklı kesimin inanç farkını ortaya koyan bu durum, karar alıcıların kararlarına da farklı olarak yansımaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

AHMET DAVUTOĞLU'NUN DIŞ POLİTİKA VİZYONU

Çalışmamızın bu bölümünde dış politika kararlarında etkin pozisyonda olan bakan Davutoğlu'nun dış politika vizyonunu ele alacağız. Fakat öncelikli olarak Davutoğlu'nun aktif rolünü ve kişilik özelliklerini/dünya algılamasını birinci alt başlık olarak sunacağız.

Yukarıdaki ilgili bölümde Hermann'a dayandırarak, yetkinin liderler, gruplar ve koalisyonlar olmak üzere 3 farklı otorite tarafından paylaşıldığını ve liderin aktif/etkin olması durumunda, alınacak kararda liderin kişisel özelliklerinin büyük önem arz ettiğini belirtmiştik. Bundan dolayı birinci alt başlıkta; Davutoğlu'nun hayatına, dış politika karar alma sürecindeki rolüne(ne kadar aktif rol üstlendiğine) ve karar alma sürecinde onun psikolojik özelliklerine değineceğiz. İkinci alt başlıkta ise; Cumhuriyet Türkiye'sinin genel dış politika ilkelerinden "Batıcılık" kavramına değinip ardından günümüz dış politika çizgisinin bu ilkedен ne şekilde değişiklik arz ettiğini Davutoğlu'nun, "çok boyutlu" dış politika vizyonu ve Osmanlı algısı bağlamında ortaya koyacağız.

1. Akademik hayattan aktif siyasete: Ahmet Davutoğlu

Türk dış politikası irdelendiğinde geçen on yıllık süreçte Türkiye'nin komşularıyla ve daha geniş bakış açısıyla Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya ve Karadeniz'e kıyı komşuları ile ilişkilerinde köklü dönüşümlerin yaşanmakta olduğu görülmektedir. Özellikle Ak Parti iktidarının ilk iki döneminde Avrupa Birliği'ne

dâhil olma çabaları son dönemlerde etkisini büyük ölçüde yitirmiş⁴ ve böylece Türkiye, Ortadoğu'ya daha fazla yaklaşıma ve bu bölgedeki sorunlara çok daha fazla müdahil olmaya başlamıştır. Ak Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte farklı bir aktivizm içerisine giren Türk dış politikasında yaşanan bu köklü değişimde, özellikle Mayıs 2009'da Dışişleri Bakanlığı koltuğuna oturan Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu'nun oldukça belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Davutoğlu'nun dış politikaya dair üstlenmiş olduğu bu rol ilerleyen bölümlerde detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

1.1. Ahmet Davutoğlu'nun hayatı

26 Şubat 1959 Konya doğumlu olan Ahmet Davutoğlu, ortaöğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'nde tamamlamış, ardından 1983-84 eğitim-öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Ekonomi Bölümü'nden mezun olmuştur. Boğaziçi Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nde yüksek lisansını yapan Davutoğlu, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde de doktorasını tamamlamıştır. 1990 yılında, Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi'nde yardımcı doçent olarak çalışmaya başlayan Davutoğlu, Üniversitenin Siyaset Bilimi bölümünü kurdu ve 1993 yılına kadar bu bölümün başkanlığını yürüttü. 1993 yılında doçent, 1999–2004 yılları arasında ise profesör olan Davutoğlu, Beykent Üniversitesi'nde, üniversite yönetim kurulu üyeliği, senato üyeliği ve Uluslararası İlişkiler Bölümü başkanlığı, Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde de misafir öğretim üyeliği yaptı. Aynı zamanda 1998–2002 yılları arasında, Silahlı Kuvvetler Akademisi ve Harp Akademilerinde misafir öğretim üyesi olarak ders vermiştir.

---

⁴ Başbakan Erdoğan, “50 yıl AB kapısında bekletilen ülke sonunda bir karar vermek durumunda olmaz mı?” sözleriyle Avrupa Birliği'ne yönelik eleştiride bulunmuştur. Detaylı bilgi için bkz: Başbakan'dan Avrupa'ya Rest. 2013. haberturk.com. Erişim Tarihi: Haziran 2013 <http://www.haberturk.com/gundem/haber/816889-basbakandan-avrupaya-rest>

3 Kasım 2002 yılında yapılan genel seçimlerin ardından 58. Cumhuriyet Hükümeti döneminde, Başbakan Başmüşavirliği ve Büyükelçilik görevine atanan Davutoğlu, 59. ve 60. Cumhuriyet Hükümetleri döneminde de bu görevlerini sürdürmüş, 1 Mayıs 2009 tarihinde ise 60'ıncı T.C. Hükümeti'ne Dışişleri Bakanı olarak atanmıştır. Davutoğlu, Başdanışman olarak yaptığı çalışmalar nedeniyle, milletvekili olmamasına karşın Bakan olarak atanmış bir siyasetçidir. Hatta olağanüstü dönemler içerisinde yapılan dışarıdan atamalar bir yana bırakılırsa, Cumhuriyet tarihinin milletvekili olmaksızın bakanlık koltuğuna oturan ilk siyaset adamıdır. Son olarak Cumhuriyet tarihinde Türkiye dış politikası alanında akademik uzmanlığa sahip ilk dışişleri bakanı olarak göze çarpmaktadır(Özcan, 2012:17).

1.2. Davutoğlu'nun dış politika yapım sürecindeki rolü

Türk dış politikasının oluşum süreci, Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar farklı dönemlerde farklı biçimler almıştır. Bu farklılık bir yandan Türkiye'nin iç yapısında meydana gelen değişiklikler, öte yandan da uluslararası sistemdeki değişiklikler sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sürecin gelişiminde özellikle etkili olan faktörler arasında bürokratik kurumların dönemsel ağırlığı, basın ve kamuoyu etkisi, ekonomik ve diğer baskı grupları, ordunun rolünün artması ve lider(ler)in etkisi sayılabilir. Burada önemli olan husus, Türk siyasal hayatının her bir döneminde belli kurumun veya liderin daha fazla ön plana çıktığı ya da ağırlıklı olduğudur. Fakat bir kurum ya da aktörün ön planda görünmesi diğer etkenlerin bu sürecin dışında olduğu veya olacağı manasına gelmemektedir(Uzgel, 2011:73).

Türkiye’de dış politikanın oluşum sürecinde yetki, görev ve sorumlulukları bakımından Bakanlar Kurulu ve Dışişleri Bakanlığı dış politika yapım sürecinin en temel aktörleridir. Bunlara ek olarak, yasal/kurumsal açıdan Genelkurmay Başkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı da dış politika oluşum sürecinde ağırlığı olan kurumlar olarak görülmektedir(Özcan, 2012:7). Dış politikaya dair kararların alınmasında Cumhuriyet Türkiye’sinin değişik dönemlerinde Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanlığı veya Dışişleri Bakanlığı etkin aktör/ler olarak göze çarpmaktadır.

Ak Parti iktidarıyla birlikte Türk dış politikasında yeni çizgilerin tartışılmasında ve dış politikaya dair kararların alınmasında, “Stratejik Derinlik” kavramının ve “Komşularla Sıfır Sorun Politikası”nın uygulayıcısı olarak başdanışmanlık görevi sonrasında 2009’un Mayıs ayında Dışişleri Bakanlığı görevine getirilen Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu’nun etkisi görülmektedir. Çalışmamızın bu bölümünde bu etkiyi ayrıntılı bir şekilde ele alacağız.

Yukarıdaki ilgili alt başlıkta liderlerin baskın lider olarak davranış sergileyebilmeleri ve alınacak kararı etkileyebilmeleri için gerekli olan ön koşullarından birisini, ‘liderin dış politika ve savunma gibi konulara aktif bir şekilde ilgi duyması ve katılım ortaya koyması’ şeklinde ifade etmiştik. Ak parti iktidarıyla birlikte önce başdanışmanlık ve ardından bakanlık koltuğuna oturan Davutoğlu’nun, uluslararası ilişkiler alanında yapmış olduğu akademik çalışmaları onun dış politika konularına yönelik oldukça ilgili olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda bu teorik ilgisini aktif bir katılımı pratiğe dökme imkanını yakalayan Davutoğlu, günümüz dış politika oluşum sürecinde de önemli bir rol üstlenmiştir.

Davutoğlu'nun karar alma sürecinde bu kadar etkili konuma yükselmesini ve aktif bir katılım sergilemesini açıkça gösteren birçok veri bulunmaktadır. Bu verileri ulusal ve uluslararası kamuoyunun ifadeleri ve aynı zamanda Ak Parti'nin parti programında belirttiği dış politika vizyonu çerçevesinde ele almaya çalışacağız. Özellikle Ak Parti'nin parti programında dış politikaya dair kullanmış olduğu kavramlar çalışmamız için önemli ipuçları sağlayacaktır.

Çalışma temposu, izlediği yoğun gezi programı ve arabuluculuk girişimleri ile uluslararası medyanın ilgi odağı olan Davutoğlu, bilgi birikiminden ötürü Kissinger ile kıyaslanmış ve Türkiye'nin Kissinger'ı olarak görülmüştür(Erandaç, 2013). Gerçi Davutoğlu bu benzetmenin doğru olmadığını "Farkındayım, ama benzetme doğru değil. Çünkü Kissinger sadece reel politikaya inandı. Oysa ben uluslararası ilişkilerde reel politika kadar ilkeler ve ideallere de inanıyorum..." sözleriyle dile getirmiştir(Can, 2010). Kendisi için "çok zeki, yorulmak bilmez ve kendini büyütmeyi seven bir kişi, hikayelerinin kahramanı hep kendisi" şeklinde sözler sarf eden James Traub, New York Times'da yayınlanan yazısında ise Davutoğlu'nu yüksek temposundan ve bitmek bilmeyen enerjisinden ötürü Energizer Tavşanı'na⁵ benzetmiştir(James, 2011). Onun bu hareketliliği en açık bir biçimde yurtdışı seyahatlerinde görülmektedir("Davutoğlu'nun Yurtdışı Programı" 2010); "Davutoğlu'nun Yoğun Diplomasi" 2013).

"Energizer Tavşanı" tanımlaması her ne kadar Davutoğlu'nun dış politika yapım sürecindeki aktif rolüne vurgu yapıyor olsa da bazılarına göre onun bu hareketliliği tamamen hiperaktiflik düzeyindedir. Bu kavram(hiperaktif), kimilerine göre

---

⁵ Energizer Tavşanı, 1989 yılından beri Energizer pilleri adına reklam amaçlı kullanılan ve durmak, yorulmak bilmeyen bir enerjiye sahip tavşan tiplemesini ifade etmektedir.

hareketliliğin aşırı, normalüstü bir boyutunu içerdiği ve neticesinde bazı sıkıntılara sebebiyet verdiği şeklinde olumsuz manada değerlendirilirken; kimilerine göre ise tamamen “eşine rastlanmayan bir performans sergilediği” şeklinde olumlu bir manada kullanılmıştır(Meral ve Paris, 2010:75-86; Şahin, 2010; Walker, 2011). Nihayetinde her iki durumda da bir hareketlilikten, aktif katılımın varlığından bahsedilebilir.

Richard Falk ise, Davutoğlu’nu Malezya’da genç bir öğretim üyesi olduğu zamandan beri tanıdığını ve bunun bir ayrıcalık olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca Davutoğlu’nun Dışişleri Bakanlığı görevine getirilmesini de Türkiye açısından büyük bir “şans” olarak nitelendirmiş(2009) ve aynı zamanda diplomatik beceriye, entelektüel yetkinliğe ve ahlaki duyarlılığa sahip olduğunu da ifade etmiştir(2011).

Uluslararası kamuoyunda büyük etki uyandıran Davutoğlu, Türkiye’de de kamuoyunun yakından izlediği bakanlardan birisi olarak öne çıkmaktadır. Bazı yazarlar tarafından sert biçimde eleştirilirken, bazı yazarlar tarafından da övgüyle bahsedilen Davutoğlu için; “Osmanlı dahil, Türkiye tarihinin en önemli dışişleri bakanıdır Davutoğlu” diyor Baskın Oran... Yazının ilerleyen bölümlerinde ise, “Küçük boyuyla Türkiye’ye birkaç boy büyük” diyerek Türkiye’nin dış politika kararlarında etkin rol oynayan Davutoğlu’nun önemine bir kez daha vurgu yapıyor(2010). Gerçi son dönemlerde Baskın Oran’ın bu algısının oldukça değişime uğradığı da görülmektedir. Oran’a göre Türkiye, özellikle Arap Baharı ile birlikte yumuşak güçten sert güce geçmiştir(2013).

Aynı zamanda Davutoğlu, *The Economist*'in haber analizine göre ekonomiden sorumlu devlet bakanı Ali Babacan ile birlikte başbakanlıkta son dönemini geçiren Tayyip Erdoğan'ın muhtemel halefi olarak değerlendirilmiştir(“Turkey’s Prime Minister” 2011). Aynı şekilde Türkiye'nin arabuluculuk yeteneklerinin Afrika'da bile heyecanla takip edildiğini belirten *The Economist*'in bir başka haberine göre ise; Güney Afrika lkesi Botsvana'nın, komşusu Namibya ile sınır problemlerinin çözümü için Davutoğlu'na başvurmuştur. Bu durum Davutoğlu'nun, dış politikada ne kadar etkin pozisyonda olduğunu ve arabuluculuk meziyetinin bulunduğunu açık bir şekilde göstermektedir(“Turkish Foreign Policy” 2010).

Davutoğlu'nun dış politika yapım sürecindeki etkin rolünü, kendi söylemlerinde görmek de mümkündür. *Foreign Policy*'de ele aldığı yazıda bu durumu şu şekilde dile getirmektedir:

“Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın dış politika Başdanışmanı olduğum zaman, yalnızca kendilerine Türkiye'nin dış meseleleriyle fiilen başa çıkabilmesi için danışmanlık etmekle kalmayıp, aynı zamanda ülkemin dış politikasına yeni bir dönemde rehberlik edebilecek yeni fikirlerin ortaya koyulmasına da gayret ettim” (Davutoğlu, 2013b)

Yukarıdaki ifadeler Davutoğlu'nun aktif bir dışışleri bakanı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ancak Davutoğlu'nun dış politika kararlarında aktif rol üstlendiğini en açık biçimde, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin dış politika vizyonuna dair parti programında kullanmış olduğu kavramlarda görmek mümkündür. Örneğin;

“.....AK Parti olarak Türkiye’yi ve dış politikamızı tek boyutlu bir yaklaşımla ele almıyoruz. Tam tersine Türkiye’nin **derin tarihini, uygarlık coğrafyasını** ve son 10 yılda ürettiği siyasetten ve ekonomik istikrardan kaynaklanan birikimi **çok-yönlü ve çok-boyutlu** bir perspektif çerçevesinde değerlendiriyoruz..... Türkiye’nin tarihi ve coğrafyasını **stratejik derinlik** perspektifiyle yeniden yorumlayarak.....” (“Dünya ve Dış Politika Vizyonumuz” akparti.org.tr). [vurgular bana aittir Y.E.]

Yukarıdaki cümleler dikkatli bir şekilde incelendiğinde kullanılan bazı temel kavramların, Davutoğlu’nun 2001 yılında yayınlanan “Stratejik Derinlik” adlı eserinde mevcut olduğu görülecektir. Hatta öyle ki bu kavramlar günümüz dış politika analistleri, yazarları ve akademisyenleri başta olmak üzere dış politikaya ilgi duyan hemen her vatandaş tarafından da dile getirilmektedir. Onun “Stratejik Derinlik” olarak literatüre dâhil ettiği bu kavramı ise ilerleyen bölümlerde daha detaylı bir şekilde ele alacak ve bu isimle hazırlamış olduğu eserini birçok yerde referans olarak kullanacağız. Davutoğlu’nu “derin bir düşünür” olarak tanımlayan Sanberk’in de belirttiği gibi, onun kavramsallaştırma yeteneğine sahip olması(Sanberk, 2010) ve günümüz dış politikasının bu kavramlar üzerinden yürütülmesi etkin/aktif bakan profilini ortaya koyması bakımından önemlidir.⁶

Burada belirtilmesi gereken en önemli bir husus ise; Davutoğlu’nun dış politika alanına dair teorik altyapıya sahip olması veya derin bir kavramsallaştırma yeteneğinin bulunması gibi faktörlerin, dış politika karar alma sürecinde onu aktif ve

---

⁶ Ak parti iktidarı döneminde kullanılan dış politika kavramları için bkz: Yeşiltaş M., ve Balcı A., 2011. “Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita” Bilgi (23). s. 9-34

etkin pozisyona getiren yegâne faktörler olarak görülemeyeceğidir. Çünkü bu noktada parti genel başkanı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan faktörü de büyük önem arz etmektedir. Hatta Davutoğlu'nun bu kadar etkin olmasının temel sebebi olarak da görülebilir. Tayyip Erdoğan, 2002 yılından bu yana girdiği seçimlerin tümünden başarıyla ayrılmış bir genel başkan/başbakan olarak Davutoğlu'nun uluslararası ilişkilere ve dış politikaya dair bilgi birikimine güvenmekte, aynı zamanda onun akademisyen kimliğine de oldukça saygı göstermektedir. Öyle ki Erdoğan'ın kendisine “hocam” diye hitap etmesi(Zengin, 2010:60) ve aynı zamanda danışmanlık koltuğundan alarak, daha aktif bir pozisyon olan bakanlık koltuğuna oturtması bu güvenin ve saygının bir göstergesi niteliğindedir(Birand, 2012). İşte Erdoğan'ın bu güveni ve saygısı, Davutoğlu'nun karar alma sürecinin içerisine dâhil edilmesinde büyük rol oynamıştır. Şayet Erdoğan, Davutoğlu'nu danışmanlık ya da Dışişleri Bakanlığı koltuğuna getirmemiş olsaydı böyle bir etkililikten bahsediyor olamayacaktık.

Yukarıdaki bilgiler ışığında genel bir değerlendirme yapacak olursak; Davutoğlu'nun dış politika karar alma sürecinde oldukça aktif ve bir o kadar da etkin pozisyonda olduğu görülecektir. Gerek ulusal gerekse uluslararası arenada birçok akademisyen, yazar, bürokrat veya siyaset adamı tarafından dikkatle takip ediliyor olması, danışmanlık koltuğundan bakanlık koltuğuna oturtulması ve dış politika etkinliğinde kendisinin geliştirmiş olduğu kavramlar⁷ üzerinden hareket edilmesi onun bu etkin konumunu ve aktif katılımını göstermesi bakımından önemlidir. Lakin

---

⁷ Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus; dış politikaya dair dile getirilen kavramların bir kısmı daha önce de farklı isimler altında uygulamaya konulmuştur. Örneğin; “Stratejik Derinlik” kavramı daha önce dile getirilmemiş bir kavram iken “komşularla sıfır sorun” ise Özal ve Cem dönemindeki “komşularla iyi ilişkiler”in reforme edilmiş halidir.

burada Erdoğan'ın kendisine olan güveninin ve saygısının da büyük önem taşıdığını bir kez daha belirtmekte fayda var.

1.3. Davutoğlu'nun “psikolojik faktörler” ışığında değerlendirilmesi

Çalışmanın birinci bölümünde, liderlerin dış politika açısından değerlendirilebilmesi amacıyla Hermann tarafından geliştirilmiş olan yaklaşım ortaya koyulmuştu. Bir önceki bölümde ise onun karar alma sürecindeki etkin rolüne değinmiştik. Bu bölümde ise dış politika kararlarında aktif pozisyonda olan Davutoğlu'nun psikolojik değerlendirmesi yapılacaktır. Bu değerlendirme onun kişisel özellikleri ve inanç düzeyi ele alınarak gerçekleştirilecektir.

1.3.1. Kişisel özelliği

Yukarıdaki ilgili bölümde belirtildiği üzere Hermann, uzlaştırıcı liderlerin, kavramsal derinliklerinin yüksek olduğunu, yanındakilere güvendiklerini, kendilerinin içinde buldukları durumlarda uyuma özen gösterdiklerini ve ulusalcılıklarının düşük olduğunu dile getirmektedir. Son dönem Türk dış politikası incelendiğinde, Davutoğlu'nun üretmiş olduğu “Stratejik Derinlik”, “Komşularla Sıfır Sorun”, “Ritmik Diplomasi” gibi kavramların ön planda olduğu görülecektir. Onun dış politikaya dair bu kavramsal yeteneği, uzlaştırıcı lider olarak değerlendirilebilmesi açısından önemli bir faktör olarak ele alınabilir.

Hermann'ın tanımlamasına göre uzlaştırıcı liderlerin özelliklerinden bir diğeri de, bu liderlerin ulusalcılıklarının düşük olmasıdır. Davutoğlu'nun, ulusalcılık hususunda dile getirdiği ifadeler incelendiğinde bu kategori ile uyumlu bir profil

çizmekte olduğu görülmektedir. Ulusalcılığın, dışlayıcı bir nitelik arz ettiğini ve bu anlayışın herkesi tehdit olarak gördüğünü ifade eden(“Herkesi Tehdit Gören” 2012) Davutoğlu, ulusalcılıkla hesaplaşma zamanının geldiğini dile getirmiştir(“Türkiye Davutoğlu’nun Sözlerini” 2012).

Yukarıdaki ifadeler incelendiğinde Davutoğlu’nu, Hermann’ın ifade ettiği uzlaştırıcı lider kategorisinde ele almak mümkün gözükmemektedir. Onun uzlaştırıcı özelliğini en açık bir şekilde kendi söylemelerinde de bulabiliriz. Çünkü birçok yerde diplomasinin önemine vurgu yapan Davutoğlu, uzlaştırıcı tavır konusunda da aynı önemi vurgulamıştır. Avrupa Parlamentosu (AP) Yeşiller Grubu üyeleriyle Hilton Otelinde çalışma toplantısında bir araya gelen Davutoğlu, diplomasinin ve uzlaştırıcı tavrın barışçıl bir bölge için önemli olduğunu “Daha fazla diplomasi ve uzlaştırıcı tavır, Türkiye’nin etrafında barışçıl bir bölge sağlamak için” sözleriyle dile getirmiştir(“Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu” 2013). Aynı şekilde Davutoğlu, Suriye-İsrail arasındaki gerginliğin sona erdirilmesi amacıyla gerçekleştirilen barış görüşmelerinde de aktif bir rol oynamıştır. Öyle ki iki ülke arasında başlayan dolaylı görüşmelerin, Ahmet Davutoğlu’nun girişimi neticesinde Alon Liel ile Beşar Esad’ın Ankara’da aynı otelde konaklamasıyla başladığı söylentiler arasındadır(Kaya, 2008).

1.3.2. Dünya algılaması

Yukarıdaki ilgili bölümde inançların, liderin algılamalarından ibaret olduğunu dile getirmiştik. Bu sebeple çalışmamızın bu bölümünde Davutoğlu’nun dünya algılamasına yer verilecektir. Birçok DPA yazarlarının, karar alıcının zihninin boş olmadığı ve kendine has algılamalarının bulunduğu görüşünden hareketle Davutoğlu’nun da kendisine has tutum ve davranışa, farklı bir algı düzeyine sahip

Dışışleri Bakanı olarak göze çarptığını söyleyebiliriz. Davutoğlu'nu farklı kılan algısı ise tamamen Osmanlı-İslam medeniyetinin özgünlüğüne olan inancıdır. Özellikle onun Osmanlı'ya yönelik algısı, ilerleyen bölümlerde tartışılacağı gibi dış politika anlayışına da yansımıştır.

Davutoğlu, muhafazakâr-İslamî kimliğe sahip bir Dışışleri Bakanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Zengin'e göre Davutoğlu, "samimi bir Müslüman" olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda Davutoğlu'nun "Samimi bir biçimde inandığım zaman inancımı yaşarım. Ya inanmam ya da inandığımda inancımı yaşarım. Mesela namazımı hakkıyla kıldığımda varoluşuma anlam katmış oluyorum" ifadelerine de yer verilmiştir(Zengin, 2010:61-64). Ancak Davutoğlu'nun İslam algısının dış politikaya ne şekilde yansıdığı farklı bir çalışma konusudur. Bu sebeple çalışmamız açısından daha fazla önem arz eden husus, Davutoğlu'nun Osmanlı mirasına yönelik algısıdır. Her fırsatta Osmanlı'nın yeniden yorumlanması gerektiğine dair tezler(Davutoğlu, 1999/2) ortaya koymaya çalışan Davutoğlu'nun, dış politikaya dair vizyonunda da Osmanlı izlerine rastlamak mümkündür.

Davutoğlu, Osmanlı kültür mirasına her zaman sahip çıkmakta ve Türkiye'nin eski Osmanlı topraklarındaki tarihi, kültürel ve dinî mirasının, buradaki toplumlarla etki kurmak ve ilişki geliştirmek için doğal bir 'havza' oluşturduğuna inanmaktadır("Türkiye, Osmanlı Geçmişiyile" 2013). Türkiye'yi Osmanlı'nın tarihi ve jeopolitik zemininde doğmuş bir mirasçısı olarak değerlendiren Davutoğlu, bu miras algısı sebebiyle eski Osmanlı coğrafyasına yönelik de dış politika planlamalarının yapılması gerektiğini ifade etmektedir(Davutoğlu, 2001:41). Ak Parti Kayseri il örgütünün bir toplantısında konuşan Davutoğlu, 2012 yılını

Türkiye'nin Ortadoğu'yu kaybedişinin 100. Yılı olarak değerlendirmiş ve Osmanlı'dan kaybedilen bu coğrafyalarla yeniden ilişki kurulmasının tarihi bir zorunluluk olduğunu belirtmiştir(Dağı, 2012). Davutoğlu'nun Osmanlı mirasına yönelik algılamasının dış politikaya yansması bir sonraki bölümde daha detaylı bir şekilde ele alınacağı için burada kısaca belirtmenin yeterli olacağı düşünülmektedir.

2. Davutoğlu'nun Ortadoğu'ya yönelik dış politika vizyonu

Bu bölümde Davutoğlu'nun Ortadoğu temelli dış politika vizyonunu ele almadan önce Türkiye Cumhuriyeti'nin genel dış politika ilkelerinden biri olan "Batıcılık"ı ele almaya çalışacağız. Böylece Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar genel ilke olarak kabul edilen bu kavramın neyi ifade ettiğini ve günümüz dış politika anlayışının bu genel ilkeden ne şekilde farklılaştığını göstermeye çalışacağız. Türkiye'yi orta büyüklükte bir devlet olarak tanımlayan Baskın Oran'a göre Türkiye daima Batı'ya dönük politikalar benimsemiştir. Ona göre Türkiye'nin genel dış politikasına yönelik iki temel direği bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi Statükonun korunması, bir diğeri de Batılı yönünün korunması...(2010a:11)

Türk dış politikasının temelini oluşturan Batıcılık, Osmanlı İmparatorluğunun Batı karşısında geri kalmış olduğunu vurgulayarak, devletin devamlılığı için her tür alanda Batı medeniyetinin örnek alınmasını ve Avrupa devletleri ile yakın ve iyi ilişkiler kurulmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda dış politikasını Batı temelli bir düzleme oturtan Türkiye, Ortadoğu bölgesiyle tarihin kısa dönemlerinde ilişki kurmaya çalışmışsa da, genel olarak bu bölgeden kopuk politikalar geliştirmiştir. Öyle ki Soğuk Savaş döneminde Batı'nın

çıkarlarını koruyan ileri karakol olarak ifade edilmiştir. Bu ifade Türkiye'nin Batı'lı yönüne vurgu yapmaktadır.

Türkiye'nin Ortadoğu'dan uzak politikalar geliştirmesinde bazı unsurlar ön plana çıkmaktadır. Ertan Efeğil, Türk dış politikasında karar verme sürecini etkileyen unsurları, Mustafa Aydın'ın doktora tezine dayandırarak üç farklı faktörün Türk dış politikasını etkilediğini söylemektedir: yapısal faktörler, konjonktürel faktörler ve Kemalizm... Buna göre Aydın, özellikle Kemalist elitlerin siyasal kültür anlayışının, ciddi anlamda Türk dış politikasının şekillenmesinde rol oynadığını belirtmekte ve Kemalist anlayışın temel görüşlerini şöyle özetlemektedir:

“Osmanlı'dan tümüyle farklı, yeni bir ulus-devlet inşa etmeyi arzu eden Kemalist elitler, laiklik, yurttaşlığa dayalı vatandaşlık, barışçıl dış politika, Batı kültürünün bir parçası olan Türk ulusunu inşa etme, tek kültürlülüğe dayalı moderniteyi gerçekleştirme gibi amaçları kendilerine şiar edinmişti. Bu anlayış bağlamında, 1923 yılından itibaren, devlet yönetimine hâkim olan elitler, dış politikanın temeline, “Batılılaşma” ve “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkelerini yerleştirdiler ve böylece Ortadoğu gibi geri kalmışlığı temsil eden bölgelerin dış politikada yok sayılmasını sağladılar”(Efeğil, 2012a:89)

Kemalist siyasal kültürün dört esastan bir tanesinin “Batılılaşma” olduğunu dile getiren Efeğil, bu Batılılaşmanın ise “tümüyle Osmanlı geçmişinden kopma” anlamına geldiğini belirtmektedir. Buna göre Osmanlı Devleti'nin geri kalmasına sebep olan ve geri kalmışlığını/çağdışılığını temsil eden kurum ve kuruluşların yerine

Batı'nın politik, ekonomik, sosyolojik ve kültürel kurumları, anlayışları ve uygulamaları koyulmuştu. Bu nedenle, Batılılaşma, Türkiye'nin önündeki kalkınma ve gelişme engellerini ortadan kaldırmak anlamına geliyordu(Efegil, 2012b:194).

Aynı şekilde Sinkaya da Türkiye'nin bölgeden –Ortadoğu'dan- uzaklaşmasına yol açan birincil faktörün; Cumhuriyetle birlikte Türkiye'nin yeni bir ulus-kimlik inşa etme sürecine girmesi olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca bu inşa sürecinde Türkiye'nin hâkim siyasal ve toplumsal kültürünün Batılılaşma istikametinde dönüştürüldüğünü dile getiren Sinkaya, bu durumun dış politikada da Batıcılığı ön plana çıkardığını söylemektedir(2011:2). Kardeş'a göre Türk dış politikasında yaşanan değişimlerin en dikkat çeken, gittikçe belirginleşen salt Batı yanlısı politikadan uzak Ortadoğu' ya dönük angajmanlardır(2011:20). Bu durum parti programında ve Davutoğlu'nun eserlerinde, konuşmalarında belirtildiği gibi “çok boyutlu” bir anlayışın tezahürü olarak değerlendirilmektedir. Buna göre Ortadoğu'dan uzak politika geliştirmenin Türkiye'yi dar bir alana hapsedeceği düşünülmekteydi. Ancak Türkiye'nin Orta Doğudaki bu yeni aktif tutumunun, dinî yönünün ağır basması, Arap ve Müslüman ülkelerle dinî, tarihsel ve kültürel yakınlığın bulunması sebebiyle Türkiye'nin geleneksel Batı eğilimli dış politikadan kopacağı gibi fikirler de öne sürülmektedir. Bu anlayıştan ciddi bir sapma gerçekleştiğini düşünenlerden birisi de Sami Kohen:

“Bugünkü hükümetin belirlediği dış politika, geçmiş yıllarda daha çok Batı eksenli veya odaklı politikadan farklı. Buna ister ‘çok boyutlu’, ister ‘çok eksenli’ ya da ‘çok öncelikli’ deyin, bu politika fiilen eski geleneksel çizgiden ayrılıyor. Bu aşamada, Batı ile sıkı bağların ve bu

arada ‘Avrupa vizyonu’nun terk edilmesi söz konusu olmasa da, Batı’yla her alanda beraberlik veya Batı’yla ortak aidiyet duygusu, artık eskisi kadar belirleyici bir faktör sayılmıyor” (2009)

Türkiye’nin, son dönemlerde Ortadoğu ile yakınlaşma içerisine girdiği ve bunun neticesinde her geçen gün Batı’dan uzaklaştığı/koptuğu söylentisi gerek ulusal gerekse uluslararası kamuoyunda geniş yer bulsa da “çok boyutlu ve çok kulvarlı” bir dış politika vizyonu uygulamaya çalışan Davutoğlu’na göre böyle bir kopuş gerçeği yansıtmamaktadır. Bunu şu sözleriyle dile getirmektedir:

“.....Kim ne derse desin Avrupa Birliği perspektifini hiç aksatmadan yürüteceğiz. Buradan çıkıp şimdi İçişleri Bakanımız ve Avrupa Birliği Bakanımız ile vize muafiyetiyle ilgili yol haritası konusunda bir toplantı yapacağız. Nasıl Ortadoğu’da ve Orta Asya’da ve dünyanın her yerinde vatandaşlarımıza vize muafiyetinin peşindeyiz, Avrupa’nın da peşindeyiz, hiç peşini bırakmayacağız. Üç yıl önce resmen talep ettik, bunun takipçisi olacağız.” (2012)

Yukarıdaki açıklamayı dikkatle incelediğimizde Türkiye’nin özelde Avrupa, genelde ise Batı dünyasından kopmayacağı ve çok boyutlu bir dış politikanın gereği olarak nasıl ki Ortadoğu ve Orta Asya’da ve dünyanın birçok yerinde vize muafiyetine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmişse, aynı şekilde Avrupa’nın da bu tür çaba sarf edilen yerlerden biri olduğunu görmekteyiz. Aynı şekilde Avrupa Parlamentosu (AP) Yeşiller Grubu üyeleriyle Hilton Otelinde çalışma toplantısında bir araya gelen Davutoğlu, Türkiye’nin politikasının yumuşak güç odaklı olduğunu

ve Ortadoğu ile ilişkilerini geliştirmesinin AB'ye sırt çevireceği manasına gelmeyeceğini dile getirmiştir("Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu" 2013). Hatta Türkiye'nin dış politikasının AB değerleriyle son derece uyumlu olduğunu da belirtmiştir.

Davutoğlu'nun dış politika vizyonunu en iyi ve en geniş bir biçimde "Stratejik Derinlik" adlı eserinde görmekteyiz. "Stratejik Derinlik" teorisine göre Türkiye, Orta Doğu ve Müslüman Dünyası, Batı (Avrupa ve ABD) ve Orta Asya gibi birçok "jeokültürel havzanın" arasında yer almaktadır. Türkiye yalnızca bu havzalarla ve dolayısıyla bütün komşularıyla iyi ilişkiler geliştirirse bölgesel bir güç halini alabilir(Davutoğlu, 2003:132). Türkiye'nin bu çok boyutlu dış politika vizyonunu Davutoğlu, "ok ve yay" benzetmesi ile açıklamaktadır. Bu benzetmeye göre Türkiye, yayını Asya'ya doğru ne kadar gererse ok ileriye doğru o denli hızlı gider. Böylece Davutoğlu; Türkiye'nin, kendi doğusuna ayaklarını sağlam basamadığı sürece gözlerini ve ufkunu Batı'ya dikebilmesinin güç olacağını belirtmiştir(2003:562). Onun bu açıklamaları salt/tek boyutlu bir politika izlemenin Türkiye açısından olumlu sonuçlar doğurmayacağı fikrini açık bir şekilde göstermektedir.

Ancak burada belirtilmesi gereken önemli bir husus bulunmaktadır. Türkiye çok boyutlu dış politika takibini geçmiş dönemlerde de Turgut Özal ve İsmail Cem tarafından deneme imkânı bulmuştu. Öyle ki Cem, kendi bakanlık döneminde Avrupa ve İslam ülkelerinin dışişleri bakanlarını bir araya getirmiş ve İslam Konferansı Örgütü-Avrupa Birliği Ortak Forumu adı altında yapılan bu toplantı, dünya çapında yankı uyandırmıştı. Aynı şekilde başta Suriye ve İran olmak üzere komşu ülkelerle ilişkilere de önem vermiş olan Cem, böylece Davutoğlu'nun

“Komşularla Sıfır Sorun” politikasını “Komşularla iyi ilişkiler” şeklinde pratiğe yansıtma imkânını bulmuştu(Bilici, 2007).

Buraya kadar yeni dış politika etkinliğinde Kemalizm’in öngördüğü salt Batı yanlısı tutumun dışında çok boyutlu bir dış politika anlayışının oluşturulmaya çalışıldığını, bu sebeple Türkiye’nin Ortadoğu ile yakın ilişki içerisine girmesinin Batı’dan kopacağı anlamına gelmediğini izah etmeye çalıştık. Fakat burada sorulması gereken önemli bir soru; Türkiye’yi salt Batı yanlısı politikadan uzaklaştıran ve çok boyutlu bir dış politika izlemesine böylece Ortadoğu ile sıkı ilişkiler kurmasına sebep olan psikolojik faktörün ne olduğudur.

Türkiye’yi Ortadoğu ile yakın ilişki kurmaya zorlayan birçok faktör sayılabilir. Fakat bu faktörler arasında en dikkat çeken Davutoğlu’nun “Osmanlı algısı”dır. Bu durumu en iyi şekilde yansıtan ifadeleri Davutoğlu’nun “Stratejik Derinlik”inde bulmak mümkündür. “Stratejik Derinlik”te zaman(tarih) ve mekân(coğrafya) gibi bir devletin sabit unsurlarının etkisi görülmektedir. Davutoğlu’na göre bölgesel ve küresel aktör olabilmek için tarihi ve coğrafi yakınlıkların iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Zaten bir kimsenin kendi tarihini ve coğrafyasını yok saymasının mümkün olmadığını şu sözlerle dile getirmiştir:

“ ‘Türkiye’nin coğrafyası çok sıkıntılıdır’ diye Türkiye’yi, Türk halkını Orta Asya’ya taşıyamazsınız. Ya da ‘tarihimiz bize çok problem getiriyor, çok yük getiriyor, her yere bulaşmamıza yol açıyor’ diye tarihinizi değiştiremezsiniz, isterseniz redd-i miras edin, siz o’sunuz”
(2002:181)

Yukarıdaki bilgiler değerlendirildiğinde Davutoğlu, Türkiye’yi Osmanlı’nın mirasçısı olarak değerlendirdiği için tek taraflı bir politika geliştirilemeyeceğini ve bu bölgelerle de ilişki kurulması gerektiğini vurgulamaktadır. Türkiye’nin, Osmanlı devletinin tarihi ve jeopolitik zemininde doğduğunu dile getiren Davutoğlu, bu sebeple savunmasını da sadece sahip olduğu sınırlar içinde düşünmemesi gerektiğini belirtmiştir. Böylece ona göre bu tarihi miras, Türkiye’ye kendi sınırları ötesinde de her an müdahale olanağı tanıyabilir(2003:41).

Soğuk Savaş sonrasında Türkiye’nin dış politikasının zaman ve mekân ışığında yeniden yorumlanması gerektiğini belirten Davutoğlu, Türkiye’nin, bölgesindeki Osmanlı bakiyesi Müslüman toplumların geleceklerini ilgilendiren meselelerde hem aktif bir politika takip etmek hem de herhangi bir blok karşısında yalnız kalmamaya özen göstermek zorunda olduğunu da dile getirmiştir. Öyle ki eski Osmanlı sınırları içinde yaşanan herhangi bir durumda Türkiye, “Biz Osmanlı değiliz, yeni bir ulus devletiz, bunlarla alakamız yok” deme lüksüne sahip değildir(Davutoğlu 2002:183).

Genel bir değerlendirme yapacak olursak; Davutoğlu’nun “Osmanlı mirasçısı” şeklindeki algısı dış politika oluşum sürecinde etkili olmuştur. Redd-i miras gibi durumun söz konusu olmadığını ve bu sebeple Türkiye’nin Osmanlı coğrafyasıyla yeniden ilişki kurması gerektiğini belirten Davutoğlu, bu yeni konjonktürde Ortadoğu politikasının yeniden ele alınıp -bu algı çerçevesinde- ciddi bir revizyondan geçirilmek zorunda olduğunu belirtmiştir. Böylece Türkiye’nin başarılı olabildiğini, Batı’dan kopmamak kaydıyla fakat eski Osmanlı coğrafyası olan Ortadoğu’yla da ilişki kurularak gerçekteştirilmesi gerektiğini de satırlarına eklemiştir(2003:142).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE’NİN İSRAİL-FİLİSTİN SORUNUNA YÖNELİK YAKLAŞIMI
VE AHMET DAVUTOĞLU

Çalışmamızın bu bölümünü “örnek olay analizi” şeklinde ele almak mümkündür. Filistin-İsrail sorununu “örnek olay” şeklinde ele almamızın en önemli sebeplerinden bir tanesi, Davutoğlu’nun ortaya koymaya çalıştığı yeni dış politika vizyonunun, pratik düzlemde en belirgin olarak bu meselede gözlemlenmesidir. Çünkü günümüzde, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde cereyan eden en kapsamlı çatışma/sorunlardan bir tanesi, belki de en önemlisi Filistin Sorunu’dur. Sorun’un bölgesel ve hatta küresel nitelikli hale bürünmesi önemini daha da artırmaktadır. Bundan dolayı çalışmamızın bu bölümünde Türkiye’nin, Filistin Sorunu bağlamında geçmişten günümüze kadar ki süreçte nasıl bir dış politika izlediği ve Filistin sorununa yönelik son dönem yeni dış politika yaklaşımında liderin nasıl bir etkiye sahip olduğu değerlendirilecektir. Aşağıdaki süreç incelendiğinde Türkiye’nin, son 10 yıllık döneme kadar ki süreçte bu soruna müdahil olması, daha çok sistemselsel, bölgesel ya da iç kamuoyu gibi faktörler ışığında değerlendirilmiştir. Bu çalışmada ise, liderin algılamalarına odaklanıldığı için Türkiye’nin bu soruna müdahil olmasında aktif bir katılım ortaya koyan Dışişleri Bakanı Davutoğlu’nun Osmanlı algısının da önemli bir faktör olarak görülmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Çünkü algılamalar, liderin davranışlarını önemli ölçüde etkileyici psikolojik faktör olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca ve özellikle çalışmanın son kısımlarında, Batı toplumu ve İsrail tarafından terörist olarak değerlendirilen HAMAS’ın, Türkiye ile iyi ilişki içerisinde olmasında aktörler/liderler arasında ortaya çıkan farklı HAMAS algılamasının ne derece önemli olduğu üzerinde de durulacaktır.

Ancak İsrail-Filistin Sorunu'na yönelik süreci ele almadan evvel önemli bir hususu belirtmek isterim. Ortadoğu'da cereyan eden bu Sorun, tarih boyunca Türkiye-İsrail ilişkilerine de farklı yansımış ve ikili ilişkilerde büyük dalgalanmalara sebebiyet vermiştir. Çalışmamızın bu bölümünde detaylıca inceleneceği gibi; bu Sorun, Türkiye'nin İsrail'e yönelik özellikle son dönem dış politikasında da ciddi kırılmalara yol açmıştır. Ancak şunu belirtmek gerekir ki; aşağıda ele alınan İsrail-Filistin meselesine yönelik süreç incelendiğinde Türkiye'nin son dönemde İsrail'le ilişkilerinde yaşanan erozyon, yeni ve farklı bir olay değildir. Çünkü yıllardır devam eden bu ilişkinin sorunsuz yürümediği sürece bakıldığında açıkça görülecektir. Ne var ki bizim burada açıklamaya çalıştığımız mesele, Türkiye'yi Filistin Sorunu'na müdahil eden sistem, devlet vb gibi faktörlerin dışında, liderin(yani A. Davutoğlu) algılamalarının da önemli bir faktör olarak görülmesi gerektiğidir.

1. Filistin Sorunu ve Türkiye

İsrail ile Filistin arasında uzun süredir cereyan eden meselenin kökeni, İsrail'in Filistin'de ulusal bir Yahudi devleti kurma hayallerine dayanmaktadır. Avrupa'da Yahudileri hedef alan anti-semitist uygulamalar neticesinde Yahudiler, Siyonizm adı altında birleşerek Filistin'de devlet kurmayı amaçlamışlardır(Keskin, 2001:201). Bu amaç Birinci Dünya Savaşı sırasında Chaim Weizmann önderliğindeki Siyonist hareketin İngiltere ve ABD hükümetleriyle görüşmeleri sonucunda 2 Kasım 1917'de Siyonist Dernekleri Federasyonu Başkanı Lord Rothschild'in kaleme aldığı ve İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Balfour'un imzasıyla yayınlanan "Balfour Deklarasyonu" ile ilk adım olarak gerçekleşmiştir. Filistin'de Yahudi olmayan toplumların haklarına da saygı gösterilmesi, hiçbir statü farkına maruz bırakılmaması

koşuluyla İsrail devletinin kurulmasına izin verilmesi ancak Filistin'in Şerif Hüseyin tarafından Arap Krallığının bir parçası olarak görülmesi, bugüne dek sürecek olan sorunun temellerinin atılmasına sebep olmuştur(Fırat, 2001:203).

1.1. Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin konuya ilişkin tutumu

Yaklaşık bir asırdır dünya siyasal gündeminin ilk sıralarından hiç inmeyen İsrail-Filistin meselesi, Osmanlı'nın dağılması ve İsrail devletinin kurulması sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak biz bu meseleyi Soğuk Savaş döneminden başlayarak ele almaya çalışacağız. Çünkü Türkiye'nin Filistin meselesi ile siyaseten ilgilenmesi daha çok Birleşmiş Milletler(BM)'de Taksim Planı'nın oylanması sırasında olmuştur(Keleşoğlu, 2012:655).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından İngiltere ile ABD arasında Filistin sorununun çözülmemesi üzerine, İngiltere konuyu 2 Nisan 1947'de BM'nin gündemine getirdi. "Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komisyonu" adıyla kurulan komisyon hazırladığı raporda, oybirliğiyle kabul edilen ilkeler demeti, oyçokluğuyla kabul edilen "Çoğunluk Planı" ve birkaç üyenin desteğiyle "Azınlık Planı" gibi bazı önerilere yer verdi. İlkeler demetine göre manda yönetimi sona erdirilecek ve Filistin'in bağımsızlığı kabul edilecek; "Çoğunluk Planı"na göre Filistin devleti, Arap ve Yahudi devleti şeklinde ikiye bölünecek ve Kudüs uluslararası denetim altında tutulacak; "Azınlık Planı"na göre ise federal bir yapı oluşturulacak, Kudüs de başkent olacak(Erhan, 2001:637).

Araplar, taksim planına karşı çıkarken Filistin toprakları üzerinde bağımsız bir Arap devleti kurulmasından yana olmuşlardır. ABD ve diğer Batı'lı ülkelerin birçoğunun olumlu oy kullandığı Taksim Planı oylamasında Türkiye, Taksim Planına karşı çıkmış böylece Batı Blok'unun zıddı yönde oy kullanmıştır. Erhan'a göre böyle bir kararın verilmesinde, bölünmenin bölgeye istikrarsızlık getireceği endişesi ve İsrail'in kurulmasında büyük pay sahibi olan Yahudi örgütlerin SSCB ile yakın ilişkiler kurması, böylece kurulacak olan Yahudi Devleti'nin komünist karakterli olma ihtimali sebep gösterilmiştir(Erhan, 2001:639).

BM Genel Kurulu'nun Taksim kararı Araplar ile Yahudiler arasında çatışmaların çıkmasına sebebiyet verdi. 14 Mayıs 1948'de İngiltere'nin manda yönetiminin sona ermesinden birkaç saat önce Yahudi Ulusal Konseyi Tel Aviv'de toplanarak İsrail Devleti'nin kurulduğunu duyurdular. ABD ve SSCB bu duyurudan kısa zaman sonra İsrail Devleti'ni tanıdı(Cleveland, 2008:295).

Türkiye ise 29 Mart 1949'da İsrail'i tanıyan nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan ilk devlet olmuştur. Türkiye'nin başta karşı çıktığı İsrail Devleti'ni tanınmasında bazı sebepler gösterilmektedir. Birincisi, her ne kadar Doğu Bloğu bazı ülkeler İsrail Devleti'ni tanımış olsalar da, ağırlığın Batı'lı devletlerden oluşmasıydı. Böylece NATO'ya üye olmayı arzulayan Türkiye, muhtemel müttefikleri ile kendi dış politikasını uyumlaştırmış olacaktı. İkincisi, bu devletin komünist olmayacağına dair bir algının oluşmasıdır. Üçüncüsü ise, Batıcı aydınların Arap yanlısı politikalara geliştirdikleri eleştirilerdir(Erhan 2001:641).

CHP döneminde İsrail ile kurulan yakın ilişki 1950'de iktidara gelen Demokrat Parti(DP) döneminde de devam etmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında her iki

ülkenin de Batı tarafında yer alıyor olması ve Türkiye'nin, bölgenin Arap olmayan ülkesi olması sebep gösterilmektedir("Türkiye-İsrail İlişkileri" 2001:7). Aynı zamanda Türkiye'nin Kore Savaşı'nda Arap devletlerinin tutumundan rahatsız olması ve İsrail'in de Kore'ye asker göndermesi bir başka sebep olarak görülmektedir(Erhan, 2001:642).

DP iktidarı döneminde İsrail ile bölge devletlerinden Mısır arasında Süveyş Krizi patlak verdi. 1956 yılında Mısır devlet başkanı Cemal Abd-ül Nasır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi üzerine o yılın Ekim ayında İsrail, İngiltere ve Fransa Mısır'a saldırmıştır. Bu durum Türkiye tarafından olumsuz karşılanırsa da, NATO içinde müttefik olduğu İngiltere ve Fransa'ya karşı cephe almaktan uzak durulmuştur. Ancak Türk kamuoyunda İsrail'e yönelik eleştirilerin mevcudiyetinin artarak devam etmesi İsrail'le olan ilişkileri tamamen kesme de azaltmıştır. Öyle ki 26 Kasım 1956'da Tel Aviv'deki büyükelçi Şevkatî İstinyeli, Filistin meselesinin haline kadar geri çekilmiş ve iki ülke arasındaki temsil düzeyi maslahatgüzarlık seviyesine düşürülmüştür("İsrail elçimizi geri" 1956). Ancak burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, Nasır Süveyş Krizi'ni siyasi bir zafere dönüştürerek bölge halkı üzerinde etkin konuma yükselmiştir. Böylece Batı ile ilişkilerini zedelememeye çalışan Türkiye, Nasır'ın yükselişiyle birlikte gelişmeleri uzaktan takip ederek Filistin sorununa müdahil olma şansını azaltmıştır(Keleşoğlu, 2012:657).

1960'lı yıllara gelindiğinde Türkiye'nin Batı ile ittifakını sürdürdüğünü fakat İsrail konusunda ilişkiler farklı bir boyutta devam etmiştir. Daha çok Filistin Sorunu'nda Arap ülkelerinden yana tavır sergilenmiştir. Özellikle 1967 Arap-İsrail Savaşı, Filistin Sorunu'nda bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye, 1967 Savaşı

sonrasında Arap devletlerinin yanında yer aldı ve bu tutumunu sonrasında da devam ettirdi. Özellikle 1969'daki Mescid-i Aksa'nın yakılması olayı Türkiye'nin İsrail'e karşı tutumunu daha da sertleştirdi.

Türkiye'nin Arap pozisyonunda yer almasının en önemli sebebi, 1965 yılında iktidara gelen Adalet Partisi(AP)'nin muhafazakâr kitlelerden oy almasıdır. Bu durum Türkiye'yi, dinsel ve kültürel bağlarının bulunduğu bu ülkelere yakınlaşmaya zorlamıştır. Ama genel olarak Türkiye Araplara destek verirken, BM'de İsrail'i kınayan kararlara imza atarken, bir yandan da maslahatgüzar seviyesindeki diplomatik ilişkisini kesmemiştir(Erhan, 2001:798).

1970'lere gelindiğinde Araplar ile İsrail arasında yeni bir savaş meydana geldi. 6 Ekim 1973'te gerçekleşen bu savaşta Türkiye, 1967 yılında olduğu gibi tarafsızlığını ilan etmiş ancak uygulamada farklılık göstermiştir. Savaşa katılan Arap ülkelere askeri malzeme taşıyan SSCB uçaklarının Türk hava sahasını kullanmasına müsaade edilirken, İsrail'e yardım etmek isteyen ABD'nin İncirlik üssünü kullanmasına müsaade edilmemiştir. Türkiye'nin bu dönemde İsrail'le olan ilişkilerinde soğuma yaşanmasının en önemli sebeplerinden birisi FKÖ'nün 1960'ların sonundan itibaren Filistinlilerin özgürlüklerine kavuşmaları için yaptıkları eylemlerin Türk kamuoyu tarafından yakından izlenmesidir(Erhan, 2001:799).

Türkiye'nin Filistin Sorunu'na ilişkin asıl değişimi, FKÖ'ye ve Filistin konusunda Arap pozisyonuna uluslararası alanda destek vermesiyle görülmüştür. Örneğin; Türkiye 1974 yılında BM Genel Kurulu'nun FKÖ'yü kurul toplantısına konuşmacı olarak davet ettiği, kendi kaderini tayin hakkını tanıdığı ve örgüte

gözlemci üyelik hakkını verdiği kararlarda olumlu yönde oy kullanmıştır(“BM’nin 3210, 3236 ve 3227 sayılı kararları”). Aynı zamanda İslam Konferansı’nda Türkiye, örgüte tam üye olacağını ve FKÖ’nün Ankara’da ofis açmasına izin verileceğini ilan etmiştir(Keleşoğlu, 2012:659). Böylece Ankara’daki FKÖ temsilciliği, 5 Ekim 1979 tarihinde Başbakan Bülent Ecevit’in resmî davetlisi olarak Türkiye’ye gelen örgüt lideri Yaser Arafat tarafından açıldı. Temmuz 1980’de ise İsrail’in, Kudüs’ü ebedi ve birleşik başkenti olarak ilan etmesine BM Güvenlik Konseyi, bu eylemin Ortadoğu’da kapsamlı, adil ve kalıcı barışın tesis edilmesine zarar vereceğini belirterek İsrail’i sert bir biçimde kınamış ve Kudüs’te elçilikleri bulunan ülkelerden elçiliklerini kapatmalarını istemiştir(“BM Güvenlik Konseyi”).

Seksenli yılların sonlarına kadar Filistin yanlısı tutumda bir değişiklik olmasa da Kasım 1983 seçimleri sonrası iktidara gelen Turgut Özal’la birlikte İsrail ile ilişkilerde bir yumuşamanın varlığından söz edilebilir. Özal, muhafazakâr arka planının yanı sıra ekonomide liberalleşmeyi savunmaktadır. ABD ile daha da yakınlaşmayı ve askeri darbe sonrasında Avrupa ile bozulan ilişkileri düzeltmeyi amaçlayan Özal, ekonomide ise ihracata dayalı bir dönüşüm gerçekleştirmek istiyordu. Böylece Ortadoğu’nun zengin rejimleriyle de ilişki kurması gerekecekti. ABD ile ilişkilerin daha fazla geliştirilmesi için İsrail’le olan ilişki de düzeltilmeliydi fakat bu durumda Arapları gücendirmek istemeyen Özal, Keleşoğlu’nun ifadesiyle Filistin yanlısı duruştan taviz vermeden İsrail’le arasındaki temsiliyet derecesini sessizce yükseltmiştir(Keleşoğlu, 2012:662). İsrail ile ilişkilere önem veren Özal bu durumu, “... çıkarlarımızı düşünmek zorundayız. Amerika’daki İsrail lobisinin de rolünü biliyoruz” sözleriyle açıklamıştır(Yılmaz, 2010:14). Aynı şekilde İsrail de Türkiye ile ilişkilerin artması gerektiğini düşünmektedir. Öyle ki İsrail, Türkiye’nin

Ortadoğu'yla ilişki kurmasını problem görmemiş, Türkiye-İsrail ilişkilerinin iyi olup olmamasını kendileri için önemli husus olarak değerlendirmiştir(Yılmaz, 2010:15-16). 1987 yılında İsrail işgaline karşı Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde ortaya çıkan ve en etkili halk ayaklanması olan İntifada, Türkiye kamuoyu tarafından da dikkatle izlenmiştir. 1988'de BM Genel Kurulu'nda konuşma yapan Arafat, İsrail'in varolma hakkını tanıdığını, terörü kınadığını ve iki devletli çözümü kabul ettiğini açıklayınca, ABD, FKÖ ile diyalog yollarını açmıştır. Bu gelişmeler üzerine Türkiye, Kasım 1988'de Filistin Devleti'ni tanıyan ilk NATO üyesi ülke olmuştur(Keleşoğlu, 2012:663).

1.2. 1991-2002 arası Filistin sorunu ve Türkiye

Türkiye'nin Filistin Sorunu'na yönelik yaklaşımında 90'lı yılların ayrı bir önemi bulunmaktadır. Çünkü bu dönemde uluslararası, bölgesel ve ulusal ortamda ciddi değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Doğu Bloku'nun yıkılması ve SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Soğuk Savaş sona ermiş ve ABD, uluslararası sistem içerisinde tek kutup haline gelmiştir. Uluslararası sistemin yapısının değişmesinin yanı sıra bölgesel anlamda da ciddi değişiklikler meydana gelmiştir. Bölgede Körfez Savaşı'nın yaşanmasıyla birlikte Irak'ın kuzeyinde ABD destekli merkezi hükümetin dışında bir Kürt bölgesi oluşmuştur. Aynı zamanda Madrid'de İsrail, Filistin ve Arap devletlerinin katılımıyla Ortadoğu Barış Konferansı toplanmıştır. Ulusal ortamda ise; ABD yanlısı bir tutum izleyen Özal, Körfez Savaşı'na destek vermiş⁸ ve Kasım 1991 seçimlerinde Anavatan Partisi yerine Demirel başkanlığında koalisyon hükümeti göreve gelmiştir. Bu durum Özal'ın dış politikada etkisinin azalmasına neden olmuştur.

---

⁸ Irak Savaşı'na yüz bin asker katılmış ve Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattı kapatılmıştır. Bkz. Keleşoğlu, age. s. 663

İsrail'in kuruluşundan Soğuk Savaş'ın bitimine kadar olan dönem içerisinde Türkiye-İsrail arasındaki ikili ilişkiler düşük profilli de olsa devam etmiş, ancak 1990'lı yıllara gelindiğinde bu ilişkiler hızlı bir şekilde gelişmiştir. 1991 yılında Ortadoğu Barış Süreci'ne yönelik Madrid'de düzenlenen konferans, Türkiye'nin İsrail ve Filistin ile olan ilişkilerinde artı yönde bir ivme kazandırmıştır. Bu durum en somut bir biçimde İsrail'le olan diplomatik temsil derecesinin büyükelçilik düzeyine çıkarılmasında ve 1992'de de Kudüs Başkonsoloslunun yeniden faaliyete geçirilmesinde görülmektedir("Kudüs Başkonsoloslugu" 2008).

Madrid Görüşmelerinin istenen neticeyi vermemesi üzerine İsrail ve FKÖ temsilcileri Norveç'in arabuluculuğunda başkent Oslo'da yeniden barış görüşmeleri gerçekleştirmişlerdir. Oslo Antlaşması olarak tarihe geçen ve Eylül 1993'te imzalanan bu anlaşma gereğince, her iki ülke de birbirlerini tanımışlardır. Türkiye, gerek Madrid Barış Görüşmeleri'ne gerekse Oslo Barış Süreci'ne tam destek vermiştir. Bu durum yıllardır İsrail ve Araplar tarafını dengelemek zorunda kalan Türkiye'nin manevra alanını genişletmiştir. Tabi Türkiye, barış sürecinin devamı açısından denge siyasetine devam etmiştir.

Doksanlı yıllar boyunca İsrail ve Filistin arasında Oslo Görüşmeleri doğrultusunda yeni anlaşmalar imzalanmışsa da Kudüs'ün nihai statüsü, Yahudi yerleşimleri vb. gibi konuların olumlu sonuçlar vermemesi ve 28 Eylül 2000 tarihinde İsrail'e yönelik halk ayaklanmasının(II. İntifada/El Aksa İntifadası) başlaması neticesinde Oslo Süreci sona ermiştir. Oslo Görüşmeleri'nin sona ermesi ve böylece Filistin Sorunu'nun yeniden çözümsüz bir aşamaya girmesiyle birlikte Türkiye, Ekim 2000'de Şarm-eş Şeyh Konferansı'nda barış sürecinin yeniden tesisi

için Mitchell Komisyonu'nda yer almıştır(Çandar, 2001). Dönemin dışişleri bakanı İsmail Cem de, Nisan 2001'de açıklanan ve Arafat'ın da kabul ettiği komisyon raporunun temel alınmasını isteyerek uzlaşmacı bir tavır sergilemiştir("Arafat İKÖ Toplantısında destek istedi"). Nisan 2002'de ise İsrail, Filistin Ulusal Yönetimi'ne bırakılan topraklara yönelik operasyon gerçekleştirmiştir. Bu operasyonla birçok şehir ve kasaba yeniden işgal edilmiş hatta Arafat'ın karargâhı kuşatma altına alınmıştır. Bu hadise üzerine Ankara, operasyonu sert bir biçimde kınamış ve İsrail'den gerilimi tırmandırmaması istenmiştir(Ergin, 2002). Hatta Başbakan Bülent Ecevit, partisinin meclis grup toplantısının açılışında İsrail'in, dünyanın gözü önünde "soykırım" yaptığını dile getirmiştir("Soykırım" 2002). Bu durum İsrail'le olan ilişkilerin olumsuz bir yöne doğru evrildiğinin göstergesi olmuştur.

1.3. Ak Parti iktidarı döneminde Türkiye'nin Filistin yaklaşımı

Yukarıdaki ilgili bölümde Soğuk Savaş döneminden Ak Parti'nin iktidara geldiği Kasım 2002'ye kadar olan süreçte Türkiye'nin, Filistin Sorunu'na yaklaşımını ve bu çerçevede İsrail'le olan ilişkisini ele aldık. Çalışmamızın bu kısmında ise Ak Parti iktidarıyla birlikte Türkiye'nin, İsrail-Filistin Krizi sürecindeki tutumu ve bu süreçte HAMAS ile olan ilişkisi ele alınacaktır.

2004 yılı içerisinde İsrail, HAMAS'ın liderlerinden Şeyh Ahmet Yasin'i ve Abdülaziz el-Rantisi'yi vurdu. Bu durum AB de dâhil olmak üzere Türkiye tarafından kınanmış ve saldırının kışkırtıcı olduğu vurgulanmıştır. Aynı şekilde BM Genel Sekreteri Kofi Annan da İsrail'i kınayarak uluslararası hukukla bağdaşmayan yargısız infazlarını sonlandırması çağrısında bulundu("Rantisi'nin öldürülmesine tepkiler" 2004). İsrail'in bu saldırılarına Türkiye'den en sert tepki Tayyip

Erdoğan'dan gelmiştir. Erdoğan, İsrail'in devlet terörü uyguladığını dile getirmiştir("Erdoğan'dan İsrail ve ABD'ye kınama" 2004).

Türkiye'nin bu sert tavrı karşısında ilişkilerin yeniden canlandırılmasını amaçlayan İsrail, Başbakan Yardımcısı Ehud Olmert aracılığıyla Erdoğan'dan randevu talep etmiş fakat bu talep Erdoğan'ın yoğunluğu gerekçe gösterilerek reddedilmiştir("Erdoğan, İsrail'in randevu" 2004). Türkiye, bu tepkisine rağmen İsrail'e yönelik herhangi bir yaptırım uygulamamış ve diplomatik temsiliyet derecesini de düşürmemiştir. Hatta ilişkilerin yumuşatılması adına önce dönemin dışişleri bakanı Abdullah Gül ve ardından başbakan Erdoğan Mayıs 2005'te İsrail'i ziyaret etmiştir("Başbakan Erdoğan" 2005). Bunun en önemli sebebi; İsrail'le diyalog kapılarının açık olmasının Türkiye'ye, Arap Devletleri ile İsrail arasındaki meselelerde ve Filistin Sorunu'nda arabuluculuk imkânı sağlayacağı varsayımıdır(Keleşoğlu, 2012:670).

25 Ocak 2006 tarihinde Filistin'de yapılan seçimleri kazanarak dünya gündeminde önemli yer edinen ve birçok devlet tarafından "direniş hareketi", "özgürlük savaşçıları" olarak görülürken bazı devletler tarafından da terör örgütü kabul edilen HAMAS'ın iktidara gelişi Filistin-İsrail çatışmasında çok önemli bir dönemeç olmuştur. İsrail'le yapılan barış görüşmelerine pek sıcak bakmayan HAMAS, seçimleri kazanmasının ardından dünya kamuoyundan (ABD, AB) İsrail'i tanıması yönünde baskılarla karşılaşmıştır("Rice: Hamas İsrail'i" 2006). Türkiye ise, seçimleri kazanan HAMAS'ı uluslararası arenada desteklemiş ve şans verilmesi gerektiğini savunmuştur.

2006 yılında yapılan seçimlerin ardından HAMAS Siyasi Büro Başkanı Halid Meşal'in Türkiye'ye ziyareti büyük yankı uyandırmıştır. 7 Haziran tarihinde İsrail'i ziyaret eden dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer bu ziyareti " Hamas temsilcilerini devlet davet etmedi, siyasi parti davet etti" sözleriyle yorumlamıştır(" Hamas'ı Ak Parti çağırdı" 2006). Sezer'in ve HAMAS'ı bir terör örgütü olarak nitelendiren dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Yaşar Büyükanıt'ın aksine Başbakan Erdoğan HAMAS'ı seçimle işbaşına gelmiş bir parti olarak değerlendirmiştir(" Hamas Terör Örgütüdür" 2006).

AB, ABD ve İsrail tarafından terör örgütü olarak kabul gören HAMAS'ın lideri Halid Meşal'in Türkiye'ye ziyareti dış politikada eksen kayması olarak değerlendirilmiştir. Ancak dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, HAMAS konusunda Türkiye'nin dürüst ve şeffaf olmaya çalıştığını dile getirmiş ve görüşmenin tamamen HAMAS'ı demokratik yöntemler izlemeye ve barış masasına oturmaya ikna etme amaçlı olduğunu belirtmiştir("Gül: Hamas'la görüşmenin" 2009). Bu bağlamda Türkiye'nin HAMAS'la görüşmesi aktif arabuluculuk yapma suretiyle Ortadoğu'daki etki alanını artırma çabalarının bir uzantısı olarak değerlendirildiği söylenebilir(Keleşoğlu, 2012:673).

2007 yılına gelindiğinde Türkiye-İsrail ilişkilerinde önemli bir gelişme yaşanmıştır. Suriye ile İsrail arasında Golan Tepeleri'nin statüsü konusunda anlaşmazlık çıkması sebebiyle ilişkiler donmuştu. Türkiye, iki ülke arasında arabuluculuk rolünü üstlenerek barış görüşmelerini yeniden başlatmıştır("Suriye-İsrail görüştü" 2007). Aralık 2008'de İsrail'in "Dökme Kurşun" adını verdiği operasyonla Gazze'ye hava saldırısına başlaması barış görüşmelerini de

sonlandırmıştır. Öyle ki bu saldırı operasyonu ile birlikte Türkiye-İsrail ilişkileri her geçen gün hızlı bir şekilde ivme kaybedecekti. Gazze saldırısı, ilk olarak Gazze Şeridi gündemi ile toplanan BM Güvenlik Konseyi'nde Ali Babacan tarafından kınanmış ve bu saldırgan tutuma derhal son verilmesi çağrısında bulunmuştur("Ali Babacan'ın 6 Ocak").

İsrail'in Gazze operasyonuna Türkiye'den en sert tepki, Başbakan Erdoğan tarafından Ocak 2009'da Davos'ta düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu'nda gelmişti. İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres ve Arap Birliği Sekreteri Amr Musa ile birlikte panele katılan Erdoğan, Peres'in konuşmasından sonra söz almak istemiş fakat söz verilmeyince moderatöre "one minute" çıkışıyla konuşmalarına başlayan Erdoğan, Peres'e yönelik suçlayıcı ifadeler kullanarak salonu terk etmiştir. İsrail ile ilişkileri kopma noktasına getiren bu hadise sonrası Türkiye'ye dönen Erdoğan'ı havaalanında binlerce kişi karşılamış ve Başbakan Ortadoğu'da aniden popüler bir kahramana dönüşmüştür.

Türkiye-İsrail ilişkilerini koparan asıl gelişme Mayıs 2010'da yaşanmıştır. İsrail tarafından abluka altına alınan Gazze Şeridi'ne insanî yardım götürmek üzere organize edilen Gazze Yardım Filosu İsrail komandoları tarafından zorla durdurulmuş ve operasyon sırasında dokuz Türk vatandaşı hayatını kaybetmiş, pek çoğu da yaralanmıştır. Erdoğan yaşanan bu hadiseyi "savaş nedeni" olarak değerlendirmiştir("Mavi Marmara Saldırısı" 2011). Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu da Türkiye'nin İsrail'in uyguladığı ablukayı tanımadığını, ablukanın Uluslararası Adalet Divanı'nda incelenmesinin sağlanacağını belirtmiş ve Türkiye-İsrail ilişkilerinin bu noktaya gelmesinde İsrail'i sorumlu tutmuştur("Davutoğlu'dan

İsrail” 2011). Mavi Marmara sonrasında oluşturulan BM Araştırma Komisyonu Raporunda İsrail’in aşırı ve gereksiz güç kullandığı belirtilmiş olsa da, Gazze ablukasını meşru gösteren rapor Türkiye’yi tatmin etmemiştir(“BM Mavi Marmara” 2011). Türkiye; İsrail’in özür dilemesini, ölenler için tazminat ödenmesini ve Gazze ablukasını kaldırmasını talep etmiş ve ilişkiler bundan böyle ikinci katip düzeyine indirilmiştir. Son olarak; Mavi Marmara hadisesinden kısa bir süre sonra Erdoğan, HAMAS’ı terör örgütü olarak görmediklerini bir kez daha dile getirmiş, böylece uluslararası desteğe ihtiyaç duyan HAMAS’a desteğini ortaya koymuştur(“Erdoğan: Hamas” 2010).

2. Türkiye’nin son dönem Filistin yaklaşımında Davutoğlu etkisi ve HAMAS

İsrail-Filistin meselesine yönelik süreç incelendiğinde Türkiye’de iktidara gelen hükümetlerin, Filistin-İsrail meselesine duyarsız kal(a)madığını görmekteyiz. Çünkü Filistin Sorunu, Türkiye’nin hem iç, hem bölgesel hem de uluslararası siyaseti açısından büyük öneme sahiptir. Örneğin; Türkiye’nin, İsrail’le yaklaşması durumunda bölge ülkeleriyle ilişkileri bozulmakta ve onun bölgedeki konumu zarar görmektedir. Aynı zamanda bu yaklaşma neticesinde karar alıcılar, iç kamuoyunda da ciddi tepkiyle karşılaşabilmektedirler. Bu süreçte kimi zaman İsrail’le ilişkiler olumlu yönde ivme kazanırken bazı dönemlerde ise ikili ilişkilerde ciddi soğuma görülmektedir. Özellikle Türkiye kamuoyunun Filistin sorununa duyarlılığı, Türk karar alıcıları büyük ölçüde Filistin tarafında yer almaya zorlamıştır. İsrail’le ilişkilerin tamamen koparılmama nedeni ise daha çok Batı’dan kopmama çabası olarak ele alınabilir.

Ak Parti iktidarı dönemine gelindiğinde ise; Türkiye'nin Filistin Sorunu'na her zaman olduğu gibi bu dönemde de sırt çevirmediği tam tersine daha fazla müdahil olduğu görülecektir. Ancak son dönemde Türkiye'nin bu Sorun'a yönelik müdahil olma çabalarını her ne kadar sistem ve devlet düzeylerinden ele almak mümkün olsa da daha çok Davutoğlu'nun belirlemiş olduğu yeni dış politika vizyonu çerçevesinde ele almak daha isabetli görülebilmektedir.⁹ Davutoğlu'nun "Stratejik Derinlik" olarak ifade ettiği bu vizyon çerçevesinde Türkiye, "çok boyutlu" bir dış politika anlayışına sahip olmalı ve böylece tarihin büyük bölümlerinde uzak kalınan eski Osmanlı coğrafyası olan Ortadoğu ile de ilişki kurmalıdır. Hatta eski Osmanlı coğrafyasındaki sorunlara yönelik aktif bir tutum benimsemelidir. Çünkü Davutoğlu'na göre Türkiye Osmanlı Devletini'nin mirasını devralmış ve bu durum Türkiye'ye eski Osmanlı topraklarındaki her soruna müdahil olma olanağı tanımıştır.¹⁰ İşte Davutoğlu'nun, bu yeni dış politika vizyonu gereğince Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkim olduğu bölgelerdeki halklarla da özel bir ilişki kurulmasına yönelik düşüncesi, Türkiye'ye Filistin Sorunu'na yönelik müdahil olma imkânı tanımıştır.

Görüldüğü gibi karar alma sürecinde önemli rol üstlenen Davutoğlu'nun "Osmanlı" mirasına yönelik algısının, Türkiye'yi, İsrail-Filistin meselesine müdahil olmaya iten bir sebep olarak değerlendirilmesi muhtemeldir. Ancak; son dönemde Türkiye'yi Filistin tarafında yer almaya zorlayan ve İsrail'le ilişkilerin azalmasına

---

⁹ Örneğin; 1973 Arap-İsrail Savaşı'nda Türkiye'nin Arapların yanında yer alma sebeplerini Baskın Oran "liderlerin etkisi" haricinde üç farklı sebebe dayandırmaktadır: Kıbrıs konusunda Arap ülkelerini yanına çekmek, İsrail'e yardım eden ülkelere yönelik uygulanacak olan petrol ambargosundan kurtulmak, yaşananların iç kamuoyunda dikkatle izlenmesi... Bkz. Erhan, Ç., ve Kürkçüoğlu, Ö., 2001. "İlişkilerde Soğuma". Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt I: 1919-1980) içinde der. Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 799

¹⁰ Davutoğlu'nun "Stratejik Derinlik" adlı eserinde; Osmanlı Devleti'nden kalan tarihi mirasın, Türkiye'ye eski Osmanlı coğrafyasındaki sorunlara her an müdahale olanağı tanıyacağı ifade edilmiştir. Bkz. Davutoğlu, age. s. 41

yol açan sebeplere bakıldığında sistemik ya da bölgesel faktörlerin yanı sıra, iki tarafın(Türkiye ve İsrail) karar alıcılarının/liderlerinin HAMAS'a yönelik farklı algılamaya sahip olmalarının da önemli ölçüde etkisi olmuştur. Aslında süreç iyi bir şekilde incelendiğinde Türkiye'nin, İsrail ile ilişkilerini yok etmek veya azaltmak niyetinde olmadığı görülecektir. Hatta Türkiye, 2007 yılında İsrail-Suriye gerginliğine yönelik gerçekleştirilen arabuluculuk rolünü, İsrail-Filistin meselesinde de gerçekleştirmek ve tırmanan gerginliği sona erdirmek için katkıda bulunmak istemiştir(“İsrail-Filistin meselesinin” 2012).

Ne var ki, Arap-İsrail Sorunu'na yönelik aktif bir tutum sergileyen Türkiye, özellikle İsrail'in yanlış/saldırgan politikaları sebebiyle gün geçtikçe salt Filistin tarafı haline gelmiştir(Aytürk, 2012:632). Böylece Türkiye, ezilen Filistinlilerin haklarının bölgesel ve uluslararası platformlarda savunuculuğunu üstlenirken, İsrail'le olan ilişkilerinde ise hızlı bir erozyon yaşamıştır(Kardaş 2011:20).¹¹ Türkiye-İsrail ilişkilerinin erozyona uğramasının arka planında, gerek bölgesel gerekse de sistemik etkilerden kaynaklanan birçok sebep bulunmaktadır. Ancak ikili ilişkilerin zayıflamasına sebebiyet veren en önemli faktörlerden birisi de, her iki tarafın da HAMAS'a yönelik farklı “algılama”ya sahip olmalarıdır. Türkiye'nin eski Osmanlı coğrafyasında uzun süredir devam eden Filistin sorununa müdahil olması ve “çok boyutluluk” çerçevesinde HAMAS ile yakın ilişki kurması, İsrail tarafından rahatsızlığa yol açmıştır. Çünkü her iki devletin karar alıcılarının HAMAS algısı ve yaklaşımı oldukça farklıdır. İsrail (ABD ve AB de dâhil), HAMAS'ı bir terör örgütü olarak görürken, Türkiye, tam aksine HAMAS'ı terör örgütü olarak

---

¹¹İsrail-Filistin meselesine yönelik süreç incelendiğinde Türkiye'nin son dönemde İsrail'le ilişkilerinde yaşanan erozyon, yeni ve farklı bir olay değildir. Çünkü yıllardır devam eden bu ilişkinin sorunsuz yürümediği sürece bakıldığında açıkça görülecektir. Ancak bizim burada açıklamaya çalıştığımız mesele, Türkiye'yi Filistin Sorunu'na müdahil eden sistem, devlet vb gibi faktörlerin dışında liderin(yani A. Davutoğlu) algılamalarının da önemli bir faktör olduğudur.

değerlendirmemektedir. Türkiye'ye göre HAMAS terörist grup değil, yapılan seçimler neticesinde göreve gelmiş meşru bir siyasi partidir. Öyle ki Türkiye, Batı'dan bağımsız("ABD'den Hamas" 2006) bir şekilde Halid Meşal'i 2006 yılında seçimleri kazanmış bir partinin(HAMAS) lideri olarak ağırlamıştır. Hatta bu görüşmeler neticesinde Meşal, Türkiye'den Filistin halkı ve geleceği için önemli tavsiyeler aldıklarını dile getirmiştir("Hamas'ın siyasi lideri" 2006).

Burada önemli bir hususun altını çizmekte yarar vardır. Çalışmamızın bu bölümünde 'HAMAS terör örgütü müdür, değil midir?' meselesi tartışılmamaktadır. Üzerinde durmaya çalıştığımız husus, karar alıcılar arasında meydana gelen farklı algılamanın ikili ilişkileri önemli ölçüde etkilediği gerçeğidir. Türkiye'nin, HAMAS'la yakınlaşması Türkiye-İsrail ilişkilerini zedelemektedir.¹² Ne var ki Türkiye'nin HAMAS ile iyi ilişki içerisinde olması, İsrail'le ilişkileri zedelemiş olsa da aslında İsrail-Filistin sorununun çözümünde iyi bir şans olarak da değerlendirilmelidir. Çünkü günümüzde Türkiye, HAMAS'ı ikna edebilecek en önemli aktör olarak göze çarpmaktadır. Öyle ki ABD, İsrail-Gazze arasındaki gerilim sürerken Türkiye'den bölgedeki tansiyonun düşürülmesi için HAMAS'a baskı yapmasını istemiştir("ABD'den Türkiye'ye" 2012). Hatta Haziran 2006'da HAMAS tarafından kaçırılan İsrail'li asker Gilad Şalit'in kurtarılması için İsrail'li yetkililer

---

¹²Karar alıcılar arasında meydana gelen bu farklı algılama neticesinde Filistin sorunu ile Kürt sorunu arasında ve HAMAS ile PKK arasında bir kısım benzerlikler kurulmaktadır. Örneğin; ABD, Türkiye'nin HAMAS'la olan ilişkisine anlam verememiş ve ABD Büyükelçisi Wilson, PKK'nın güçlenmesinden ABD'yi sorumlu tutan CHP'li Şükrü Elekdağ'ın sözlerini, "Hamas intihar saldırısı düzenlese, biz de Türkiye'ye 'siz Hamas'la görüştüğünüz için cesaret aldılar' desek olur mu?" sözleriyle eleştirmiştir(bkz. "ABD ile Hamas" 2006). Aynı şekilde Türkiye içerisinde de bu tür kıyaslamalar yapılmakta ve özellikle Barış ve Demokrasi Partisi(BDP) kanadından bu yönde açıklamalar gelmektedir. Kapatılan Demokratik Toplum Partisi(DTP)'nin genel başkanı Ahmet Türk, "Eğer HAMAS bir aktörse, HAMAS'ın ikna edilmesi, eğer PKK bir aktörse, PKK'nın ikna edilmesi lazım" diyerek HAMAS ve PKK'nın benzer amaçlar peşinde koşan iki aktör olduğunu belirtmektedir("Ahmet Türk'ten Hamas" 2010). Ayrıca BDP'li Hakkari il başkanı da "HAMAS'ın öldürdüğü insan sayısı, PKK'nın öldürdüğü insan sayısından 17 kat daha fazladır. Bu açıklamalara göre PKK da terör örgütü değildir" sözleriyle HAMAS ile PKK'yı kıyaslama yoluna gitmiştir(bkz. "Hamas, Pkk'dan" 2010).

başta olmak üzere Şalit'in babası da Türkiye'den yardım istemiştir. Yedioth Ahronot gazetesinin haberine göre Davutoğlu, HAMAS'lı yetkililerle birkaç kez görüştü("Türkiye, Gilad Şalit" 2011) ve görüşmeler neticesinde Ekim 2011'de Şalit ve pazarlıklar neticesinde serbest bırakılacak olan 1027 Filistinli esir teslim edildi.

Sonuç olarak denilebilir ki, Türkiye'nin İsrail ve HAMAS'a yönelik tutumu, Ortadoğu politikasının en zor ve en hassas boyutunu oluşturmaktadır. Çünkü Türkiye'nin Filistin/HAMAS ve İsrail'e karşı takındığı tutum, Batı ve Arap-İslam dünyası karşısındaki konumu ile yakından ilgilidir. Taraflardan birine daha fazla meyledilmesi durumunda diğer tarafın tepkilerine maruz kalınmaktadır. Ancak bu tutumun şekillenmesinde ise liderlerin/karar alıcıların önemli etkisinin bulunduğu görülmektedir. Türkiye'nin, Filistin Sorunu'na müdahil olmasında, sistem ve devlet gibi faktörlerin yanı sıra Davutoğlu'nun "Osmanlı" algısının önemli etkisi bulunduğu gibi, HAMAS'la olan ilişkisinde ise, HAMAS'a yönelik her iki tarafın "meşru siyasi parti/terörist gurup" şeklindeki algılamalarının etkisi büyüktür.

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ve 1990-91'de Doğu Bloku'nun dağılmasına kadar devam eden Soğuk Savaş döneminde uluslararası sistemin, devletlerin dış politika kararlarını önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Bu dönemin en önemli özelliği devletlerin iki blok (ABD ve SSCB önderliğindeki Batı ve Doğu Blok'u) etrafında yoğunlaşmış olmalarıdır. Bu dönem içerisinde devletlerin dış politika davranışları/kararları büyük ölçüde sistem tarafından şekillenmekteydi. Bundan dolayı bu döneme ait, devletlerin dış politika kararları üzerine yapılan analizler incelendiğinde daha çok sistemselsel faktörler göze çarpmaktadır. Ancak

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve ilerleyen süreçte yapının değişmesiyle -çok boyutlu bir yapı ortaya çıkmıştır- birlikte sistemsel düzeyde yapılan analizler, devletlerin dış politika yaklaşımlarını açıklamada yetersiz kalmıştır.

Yapılan bu çalışmayla, Realist okula tepki olarak ortaya çıkan ve sistem ile devletin yanı sıra dış politika karar alma sürecinde karar alıcıların/liderlerin de incelemeye tabi tutulması gerektiğini ifade eden Dış Politika Analizi(DPA) yaklaşımı doğrultusunda, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun dış politika oluşum sürecindeki önemi/rolü vurgulanmıştır. Sistem ve devlet düzeyli gerçekleştirilen analizlerin önemini yadsımayan DPA, bir devletin dışa dönük davranışlarının analiz edilmesinde liderlerin algılamalarının ve kişisel özelliklerinin de büyük önem taşıdığını belirtmektedir. Bu sebeple Türkiye Cumhuriyeti'nin salt Batı yanlısı dış politika yaklaşımından "çok boyutlu" bir dış politikaya geçmesi ve bunun neticesinde Ortadoğu'yla da yakın bir ilişki kurmasında sistemsel etkinin yanı sıra karar alma sürecinde önemli rol oynayan Davutoğlu'nun "Osmanlı" algılaması da büyük ölçüde etkili olmaktadır. Türkiye'yi Osmanlı'nın mirasçısı olarak değerlendiren Davutoğlu'na göre; bu miras, Türkiye'ye kendi sınırları dışında kalan eski Osmanlı coğrafyasına da müdahil olma hakkı tanımaktadır. Böylece Davutoğlu'nun Osmanlı'ya yönelik bu tür algısı, Türkiye'yi Ortadoğu'da cereyan eden birçok soruna karşı ilgili hale getirmiştir. Özellikle İsrail-Filistin meselesine yönelik ilk zamanlardaki aktif arabuluculuk çabaları ve sonrasındaki Filistin/HAMAS yanlısı tutumu bunu doğrulayıcı niteliktedir.

Filistin'le tarihi yakınlığının bulunması ve İsrail-Filistin meselesinin de, eski Osmanlı topraklarında gerçekleşen bir hadise şeklinde değerlendirilmesi Türkiye'yi,

soruna müdahil hale getirmiştir. Ancak ilerleyen süreçte Türkiye-İsrail ilişkileri sekteye uğramıştır. İlk zamanlarda tıpkı Suriye ile İsrail arasında gerçekleştirmeye çalıştığı arabuluculuk rolünü bu meselede de devam ettirmek isteyen Türkiye, özellikle İsrail'in Gazze'ye ve Mavi Marmara'ya yönelik saldırıları sebebiyle ikili ilişkileri, diplomasinin en alt basamağı olan "İkinci Kâtip" düzeyine indirmiştir. Aynı zamanda HAMAS'ın 2006'da yapılan seçimler sonucunda iktidara gelmesi ve her iki tarafın(Türkiye-İsrail) HAMAS'a yönelik farklı algıya sahip olmaları ikili ilişkileri derinden etkileyen en önemli faktörlerden biri olmuştur. HAMAS'ı, terör örgütü olarak değerlendiren İsrail'e karşı Türkiye, seçimle iş başına gelmiş bir parti şeklinde değerlendirmiştir. Bu da göstermektedir ki liderlerin/karar alıcıların algılamaları, devletlerin dış ilişkilerini etkileyen en önemli faktörlerden birisini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak; yapılan bu çalışmayla, sistem ve devlet düzeyli analizlerin yanı sıra lider düzeyli analizlerin de, devletlerin dış politika kararlarını açıklamada önemli bir faktör olarak dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Öyle ki bu faktörün, Türkiye'nin günümüz dış politikasının şekillenmesinde daha fazla dikkate alınması gerektiği açıklığa kavuşturulmuştur. Hatta bu çalışmanın bir sonraki adımı olarak; operasyonel kod ve liderlik özellikleri analizi yoluyla liderlerin dış politikaya yönelik alınan/alınacak kararların açıklanması yönünde çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

- Ak, Ö., 2009. *Dış Politika Analizi ve Liderlik: Süleymaniye Krizi Sürecinde R.T.ERDOĞAN Örneği*. Yüksek Lisans Tezi Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ak, Ö., 2012. "Liderlik Profili Analizi ve Dış Politika: Turgut Özal ve Recep Tayyip Erdoğan". *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi* içinde (s. 501-529) der. Efegil, E., ve Kalaycı, R., Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Arı T., 2009. *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. Bursa: Mkm Yayıncılık.
- Aydın M., 1996. "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz." *SBF Dergisi*. 51(1):71-115.
- Aytürk, İ., 2012. "Türkiye-İsrail İlişkileri". *XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi* içinde (s. 617-639) der. Sönmezoğlu F., Baklacioğlu Nurcan Ö., ve Terzi Ö., İstanbul: Der Yayınları.
- Cleveland, W. L., 2008. *Modern Ortadoğu Tarihi*. M. Harmancı (Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Çam, E., 1975. *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Çuhadar E., 2012. "Dış Politikada 'Karar Birimleri' Açısından Karar Alma Süreçleri ve Türkiye Örneği." *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi* içinde (s. 289-315) der. Efegil, E., ve Kalaycı, R., Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Davutoğlu, A., 1999/2. "Tarih idraki oluşumunda metodolojinin rolü: Medeniyetlerarası etkileşim açısından dünya tarihi ve Osmanlı." *Dvan Dergisi*. 4(7):1-63
- Davutoğlu, A., 2001. *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul. Küre Yayınları.
- Davutoğlu, A., 2002. *Küresel Bunalım*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Davutoğlu, A., 2012. "2012'de Türk Dış Politikası ve Gelecek Ufku". Stratejik Düşünce Araştırma Vakfı Konferansı. Ankara. 27 Aralık 2012.
- Davutoğlu A., 2013a. *Teoriden pratiğe Türk Dış Politikası zerine Konuşmalar*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Efegil, E., 2012a. "Türk Dış Politikası Karar Verme Sürecini Etkileyen Faktörler." *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi* içinde (s. 89) der. Efegil, E., Kalaycı, R., Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Efegil, E., 2012b. Türk Dış Politikasında Siyasal Kültürün Etkisi: Kemalist Siyasal Kültürün Evrimleşmesi. *Akademik Bakış* 5(10):189-206.
- Eralp, A., 2010. "Sistem" *Devlet ve tesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar* içinde (s. 125-155) der. Eralp, A., İstanbul: İletifim Yayınları.
- Erhan, ., ve Krkoğlu, ., 2001. "Filistin Sorunu" *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt I: 1919-1980)* içinde der. Oran. B., İstanbul: İletifim Yayınları.
- Erişen, C. ve Kesgin, B., 2012. "Dış Politika ve Psikolojik Unsurlar: Türk-Yunan İlişkilerinin Analizi". *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi* içinde (s. 553-583) der. Efegil, E., ve Kalaycı, R., Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Fırat, M., 2001. "Balfour Deklarasyonu" *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt I: 1919-1980)* içinde (s. 203) der. Oran, B., İstanbul: İletişim Yayınları.
- Huntington, S. P., 2002. *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*. M. Turhan ve C.Soydemir (Çev.). İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Kardaş, Ş., 2011. Türk Dış Politikasında Eksen Kayması Mı?. *Akademik Orta Doğu* 5(2):19-42.
- Keleşoğlu E., 2012. "Türk Dış Politikası'nda Filistin Sorunu ve Türkiye-Filistin İlişkileri". *XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi*. (s. 655-675) der. Sönmezoğlu F., Baklacioğlu Nurcan Ö., ve Terzi Ö., İstanbul: Der Yayınları.
- Keskin, F., 2001. "Siyonizm" *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt I: 1919-1980)* içinde (s. 201) der. Oran, B., İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kürkçüoğlu, Ö., 1980. Dış Politika Nedir? Türkiye'deki Dünü, Bugünü, A.Ü. SBF Dergisi, 35(1):309-335.
- Meral, Ziya., ve Paris J., 2010. "Decoding Turkish Foreign Policy Hyperactivity." *The Washington Quarterly*. 33(4): 75-86.
- Oran, B., 2001. *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt I: 1919-1980)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oran, B., 2010a. "Turkey and the West in historical perspective" Turkey's Foreign Policy in a Changing World: Old Alignments And New Neighbourhoods başlıklı konferans içinde (s.11). der. Kadıoğlu, A., ve diğerleri. 30 Nisan-2 Mayıs 2010.
- Özcan, G., 2012. "2000'li Yıllarda Türkiye'de Dış Politika Yapım Süreci". *XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi içinde* (s. 5-55) der. Sönmezoğlu F., Baklacioğlu N. Ö., ve Terzi Ö., İstanbul: Der Yayınları.

- Özkan M., 2009. “Mısır Dış Politikasında Filistin ve Bölgesel Yansımaları.” Akademik ORTA DOĞU. 4(1):81-103.
- Sanberk, Ö., 2010. “Önsöz.” *Hoca Türk Dış Politikası’nda “Davutoğlu Etkisi”* içinde hazırlayan: Zengin, G., İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Sarıbay, Ali Y., 1998. “Dış Politika Kararlarını Belirlemede Psikolojik Etkenler ve Türkiye”. *Türk Dış Politikasının Analizi* içinde (s. 383-392) der. Sönmezoğlu, F., İstanbul: Der Yayınları.
- Singer J. D., 2006. “Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi.” *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 3(11): 3-21.
- Sinkaya, B., 2011. Geçmişten Günümüze Türkiye’nin Ortadoğu Politikası ve Batı Etkisi. ADAM Akademi 1(1).
- Sönmezoğlu F., 2000. *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Sönmezoğlu, F., Baklacioğlu, Nurcan Ö., ve Terzi, Ö., 2012. *XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Tayfur, M. F., 2010. “Dış Politika”. *Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar İçinde* (s. 73-107) der. Eralp, A., İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uzgel İ., 2011. “TDP’nin Oluşturulması”. *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* içinde (s. 73-97) der. Oran, B., İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yeşiltaş, M., ve Balcı, A., 2011. “Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita” *Bilgi* (23):9-34.
- Yılmaz, T., 2010. Türkiye-İsrail İlişkileri: Tarihten Günümüze. Akademik ORTA DOĞU 5(1):9-24.

Yurdusev, N., 2007. 'Analiz Seviyesi' ve 'Analiz Birimi': Bir Ayrım Argümanı. Uluslararası İlişkiler. 4(16):3.

Zengin G., 2010. *Hoca Türk Dış Politikası' nda "Davutoğlu Etkisi."* İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Web Kaynaklar

ABD'den Hamas ziyareti tepkisi. 2006. arxiv.ntvmsnbc.com. Erişim Tarihi: Nisan 2013

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/361703.asp>

ABD ile HAMAS ve PKK Kavgası. 2006. haber7.com. Erişim Tarihi: Nisan 2013

<http://www.haber7.com/guncel/haber/149586-abd-ile-hamas-ve-pkk-kavgasi>

ABD'den Türkiye'ye: HAMAS'a baskı yap. 2012. ntvmsnbc.com. Erişim Tarihi: Nisan

2013 <http://www.ntvmsnbc.com/id/25398198/>

Ahmet Türk'ten Hamas-PKK karşılaştırması. 2010. radikal.com.tr. Erişim Tarihi: Nisan

2013 <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=995174&categoryid=78>

Ak partinin "çok boyutlu" dış politika vizyonu. akparti.org.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013

<http://www.akparti.org.tr/site/akparti/2023-siyasi-vizyon#bolum>

Ali Babacan'ın 6 Ocak tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nde yaptığı konuşma. 2009. un.int.

Erişim Tarihi: Nisan 2013 <http://www.un.int/turkey/page285.html>

Arafat İKÖ toplantısında destek istedi. arxiv.ntvmsnbc.com. Erişim Tarihi: Mart 2013

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/85005.asp?cp1=1>

- Bal, İ., 2010. *Türk Dış Politikasında Eksen Kayması Tartışmaları*. analitikbakis.com. Erişim Tarihi: Şubat 2013 <http://www.analitikbakis.com/NewsDetail.aspx?id=14763>
- Başbakan Erdoğan İsrail'e gitti. 2005. webarsiv.hurriyet.com.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013 <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/05/01/636067.asp>
- Başbakan'dan Avrupa'ya Rest. 2013. haberturk.com. Erişim Tarihi: Haziran 2013 <http://www.haberturk.com/gundem/haber/816889-basbakandan-avrupaya-rest>
- Bilici, A., 2007. "Ak Parti'nin Dış Politikasında İsmail Cem İzleri." zaman.com.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013 http://www.zaman.com.tr/abdulhamit-bilici/ak-partinin-dis-politikasinda-ismail-cem-izleri_494303.html
- Birand, M. A., 2012. "Davutoğlu 'Bir yıldız mı' yoksa 'Bir felaket mi?'" hurriyet.com.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013 <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/21662868.asp>
- BM Mavi Marmara raporu: İsrail'in kan dökmesi haksız! İsrail ile ilişkiler donabilir! 2011. euractiv.com.tr. Erişim Tarihi: Nisan 2013 <http://www.euractiv.com.tr/110/article/bm-mavi-marmara-raporu-belli-oldu-israilin-kan-dkmesi-haksz-ihhnn-niyeti-pheli-020850>
- BM'nin 3210, 3236 ve 3227 sayılı kararları. 1974. un.org. Erişim Tarihi: Mart 2013 <http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/r29.htm>
- BM Güvenlik Konseyi'nin 478 sayılı kararı. 1980. unispal.un.org. Erişim Tarihi: Mart 2013 <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/DDE590C6FF232007852560DF0065FDDB>
- Can, E., 2010. "Yeni Osmanlılık mı yeni Türk vizyonu mu?" hurarsiv.hurriyet.com.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013 <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=14622159>
- Çandar, C., 2001. "İsrail'i kollarken, Cezayir'i Unutmak" yenisafak.com.tr. Erişim Tarihi: Şubat 2013 <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2001/mayis/24/ccandar.html>

- Dağı, İ., 2012. “Batı Tuzağı mı, Nizam-ı Âlem Davası mı?” zaman.com.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013 http://www.zaman.com.tr/yorum/bati-tuzagi-mi-nizam-i-alem-davasi-mi_1272837.html
- Davutoğlu’dan İsrail Açıklaması. 2011. sabah.com.tr. Erişim Tarihi: Nisan 2013 <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/09/02/davutoglugudan-mavi-marmara-aciklamasi>
- Davutoğlu, hiperaktif ve insanüstü bir dışişleri bakanı. 2011. hurarsiv.hurriyet.com.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013 <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=16797693>
- Davutoğlu’nun Yurtdışı Programı Baş Döndürüyor. 2010. Haberler.com. Erişim Tarihi: Nisan 2013 <http://www.haberler.com/davutoglu-nun-yurt-disi-programi-bas-donduruyor-haberi/>
- Davutoğlu’nun Yoğun Diplomasi Trafığı. 2013. yenisafak.com.tr. Erişim Tarihi: Nisan 2013 <http://yenisafak.com.tr/politika-haber/davutoglunun-yogun-diplomasi-trafigi-04.04.2013-507457>
- Davutoğlu, A., 2013b. “Zero Problems in a New Area” foreignpolicy.com. Erişim Tarihi: Şubat 2013 http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/03/21/zero_problems_in_a_new_era_turkey
- Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, “Daha Fazla Diplomasi ve Uzlaştırıcı...”. 2013. Sonhaberi.com. Erişim Tarihi: Mart 2013 <http://www.sonhaberi.com/disisleri-bakani-ahmet-davutoglu-daha-fazla-diplomasi-ve-uzlastirici>
- Dünya ve Dış Politika Vizyonumuz. akparti.org.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013 <http://www.akparti.org.tr/site/akparti/2023-siyasi-vizyon#bolum>
- Erandaç B., 2013. “Türkiye’nin Kissinger’ı.” takvim.com.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013 <http://www.takvim.com.tr/Yazarlar/erandac/2013/01/25/turkiyenin-kissingeri>

Erdoğan'dan İsrail ve ABD'ye kınama. 2004. webarsiv.hurriyet.com.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013 <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2004/05/20/461879.asp>

Erdoğan, İsrail'in randevu isteğini ikinci kez reddetti. 2004. Haber3.com. Erişim Tarihi: Mart 2013 <http://www.haber3.com/erdogan,-israilin-randevu-istegini-ikinci-kez-reddetti--12125h.htm>

Erdoğan: Hamas Terör Örgütü Değil. 2010. radikal.com.tr. Erişim Tarihi: Nisan 2013 <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1000790&CategoryID=97>

Ergin, S., 2002. "Ankara'nın İsrail Açmazı". hurarsiv.hurriyet.com.tr. Erişim Tarihi: Şubat 2013 <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=63132>

Falk, R., 2009. "Türkiye'nin Şansı: Ahmet Davutoğlu", zaman.com.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013 http://www.zaman.com.tr/yorum_yorum-richard-falk-turkiyenin-sansi-ahmet-davutoglu_891660.html

Falk, R., 2011. "Davutoglu's brilliant statecraft" aljazeera.com. Erişim Tarihi: Mart 2013 <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2011/11/20111111112249517191.html>

Gül: Hamas'la Görüşmenin İsabeti Anlaşıldı. 2009. arshiv.ntvmsnbc.com. Erişim Tarihi: Nisan 2013 <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/474230.asp>

Hamas'ı Ak Parti çağırdı. 2006. arshiv.sabah.com.tr. Erişim Tarihi: Nisan 2013 <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/06/08/siy102.html>

Hamas Terör Örgütüdür. 2006. arshiv.sabah.com.tr. Erişim Tarihi: Nisan 2013 <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/03/04/siy107.html>

Hamas'ın siyasi lider Halid Meşal: Türkiye'den yararlı tavsiyeler aldık. 2006. milliyet.com.tr. Erişim Tarihi: Nisan 2013 <http://www.milliyet.com.tr/2006/02/16/son/sonsiy20.asp>

HAMAS, PKK'dan daha çok insan öldürdü. 2010. radikal.com.tr. Erişim Tarihi: Nisan 2013
<http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1000850&ategoryid=77>

Herkesi tehdit gören ulusçuluk anlayışı, Türkiye'yi olumsuz etkiledi. 2012. trtturk.com.tr.
Erişim Tarihi: Mart 2013 <http://www.trtturk.com.tr/haber/herkesi-tehdit-goren-ulusculuk-anlayisi-turkiyeyi-olumsuz-etkiledi.html>

İsrail elçimizi geri çağırdık. 1956. gazetearsivi.milliyet.com.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013
http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/NcVg8NV_x2B_awbf9kKSLISW_Vg_x3D_x3D

İsrail-Filistin meselesinin uzamasının bedelini Türkiye ve Bölge ödüyor. 2012.
zaman.com.tr. Erişim Tarihi: Nisan 2013 http://www.zaman.com.tr/dunya_israil-filistin-meselesinin-uzamasinin-bedelini-turkiye-ve-bolge-oduyor_1243409.html

Kaya, E., 2008. "Suriye-İsrail Barışını Yeniden Düşünmek: Çözüm Ankara'yla Mümkün mü?" bilgesam.org. Erişim Tarihi: Mart 2013
http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1493:suriye-israil-barn-yeniden-dueuenmek-coezuem-ankarayla-muemkuen-mue&catid=168:ortadogu-analizler

Kohen, S., 2009. "Yeni Dış Politika Anlayışı". milliyet.com.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013
<http://www.milliyet.com.tr/Yazar.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=1052061&AuthorID=58&Date=28.01.2009>

Kudüs Başkonsolosluğu "Bilgi Notları". 2008. kudus.bk.mfa.gov.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013
<http://kudus.bk.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121238>

Mavi Marmara Saldırısı Aslında Savaş Nedenidir. 2011. haberturk.com. Erişim Tarihi: Nisan 2013
<http://www.haberturk.com/dunya/haber/668578-mavi-marmara-saldirisi-aslinda-savas-nedenidir>

- Oran, B., 2010b. “Eksen Kaydırma Meselesi” radikal.com.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013
<http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=996072&categoryid=42>
- Oran, B., 2013. “29 Özerk Bölgesi Bir Cumhuriyet Kurulmalı” kitap.radikal.com.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013 <http://kitap.radikal.com.tr/Makale/29-ozerk-bolgesi-bir-cumhuriyet-kurulmalı-351691>
- Rantisi'nin öldürülmesine tepkiler. 2004. arxiv.ntvmsnbc.com. Erişim Tarihi: Mart 2013
<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/266304.asp>
- Rice: Hamas İsrail'i tanımalı. 2006. haber7.com. Erişim Tarihi: Mart 2013
<http://www.haber7.com/dunya/haber/143860-rice-hamas-israili-tanimali>
- Soykırım. 2002. sabah.com.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013
<http://arsiv.sabah.com.tr/arsiv/2002/04/05/s1411.html>
- Suriye-İsrail Görüşü, Türkiye Arabulucu. 2007. bbc.co.uk. Erişim Tarihi: Nisan 2013
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2007/01/070116_syria_israel_tr.shtml
- Şahin H., 2010. “Aktif, Hiperaktif, Manik Dış Politika.” radikal.com.tr. Erişim Tarihi: Mart 2013
<http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikalyazar&articleid=1001539&yazar=haluk%20deah%ddn&date=29.12.2010&categoryid=98>
- Traub, J., 2011. “Turkey's Role.” nytimes.com. Erişim Tarihi: Mart 2013
<http://www.nytimes.com/2011/01/23/magazine/23davutoglu-t.html?pagewanted=all&r=0>
- Turkish Foreign Policy: The great mediator. 2010. economist.com. Erişim Tarihi: Şubat 2013 <http://www.economist.com/node/16847136>
- Turkey's prime minister: Is there life after Erdoğan. 2011. economist.com. Erişim Tarihi: Aralık 2012 <http://www.economist.com/blogs/newsbook/2011/12/turkeys-prime-minister>

Türkiye Gilad Şalit için devrede. 2011. ntvmsnbc.com. Erişim Tarihi: Nisan 2013

<http://www.ntvmsnbc.com/id/25228921/>

Türkiye-İsrail İlişkileri. 2011. sde.org.tr. Erişim Tarihi: Nisan 2013

<http://www.sde.org.tr/userfiles/file/TURKIYE%20ISRAIL%20ILISKILERI.pdf>

Türkiye Davutoğlu'nun sözlerini tartışıyor. 2012. internethaber.com. Erişim Tarihi: Mart

2013 <http://www.internethaber.com/ahmet-davutoglu-ulusalcilik-akademisyen-tartisma->

[hasan-bulent-kahraman-fuat-keym-461681h.htm](http://www.internethaber.com/ahmet-davutoglu-ulusalcilik-akademisyen-tartisma-hasan-bulent-kahraman-fuat-keym-461681h.htm)

Türkiye, Osmanlı geçmişiyle daha mutlu. 2013. turkey.setimes.com. Erişim Tarihi: Nisan

2013 <http://turkey.setimes.com/tr/articles/ses/articles/features/departments/national/2>

[013/03/15/feature-01](http://turkey.setimes.com/tr/articles/ses/articles/features/departments/national/2013/03/15/feature-01)